

Na kongresu bo treba spregovoriti tudi o skrbi za člane

V poročilu o delu ZBZ NOV Jugoslavije, ki bo predloženo letošnjemu kongresu Zveze v Sarajevu, in pa v referatu predsednika Aleksandra Rankovića bo nakazanih dovolj problemov, o katerih bodo razpravljali delegati. Pri tem gotovo ne bodo prezrli vprašanja skrbi za člana - skrbi za človeka.

Ne bi bila ravno lahka naloga oceniti vso dejavnost in vse uspehe ZBZ NOV Jugoslavije ter vseh njenih organizacij po republikah in občinah med četrtim in petim kongresom. Toda če bi primerjali uspehe teh organizacij med prejšnjimi kongresi s tistimi v zadnjih treh letih, bi morali ugotoviti - kar bi opazil tudi vsak povprečen poznavalec dela naše Zveze - da so uspehi v korist član-

stva v teh zadnjih letih nepri- merno večji in pomembnejši od tistih med prejšnjimi kongresi. V tem času je bil znatno iz- boljšan gnotni položaj osebnih in družinskih invalidov, vidni uspehi so bili doseženi pri priznavanju delovne in posebne dobe, zvišani so bili osebni prejemki zaposlenih in upokojenih borcev NOV s nizkimi osebnimi dohodki, uspešno se rešuje sta- novanjško vprašanje itd.

Vse to so pomembna dejstva; ki jih bodo morali upoštevati delegati na sarajevskem kongresu ZBZ NOV, ko bodo govorili o dosedanjih uspehih Zveze. Še večjo pozornost pa bodo morali v svojih govorih posvetiti prihodnjim nalogam.

Med te naloge sodi pred- vsem skrb za človeka - za čla- na. Tu gre v prvi vrsti za tiste člane, ki so upokojeni. Mnogi izmed teh se namreč niso znašli v novih razmerah, a družbeno- politični činitelji jim niso do- volj pomagali, da bi se vklju- čili v družbeno-politično aktiv- nost, ki je pri nas izredno šir- roka in ki skupno s samouprav- nim mehanizmom omogoča vsa- kemu občanu, da se politično udeležuje, da sodeluje v druž- benem upravljanju in sodočloča pri politiki in razvoju svoje ob- čine in širše družbene skupno- sti. Nujno je namreč treba po- bijati mišljenje, da ljudje nekaj pomenijo samo toliko časa, dok- ler so v delovnem razmerju, ali, bolje rečeno, na kakem vo- dilnem mestu. Upoštevati je namreč treba, da vrednost tiste- ga, kar je ta ali oni prispeval k narodnoosvobodilni borbi in socialistični izgradnji naše de- žele, ni prav nič zmanjšana, ko je upokojen ali premeščen na manj odgovorno delo.

Med članstvom združenj je res precej takih, ki vsakodnev- no prostovoljno opravljajo raz- notere, večkrat tudi odgovorne organizacijske naloge. Tem po- žrtvalnim prostovoljnim druž- benim delavcem gre vsekakor priznanje za neštete uspehe ZB, ZVVI in ZROP po občinah in po njihovih krajevnih organiza- cijah. Zato bo treba tudi v pri- hodnje še nadalje spodbujati to obliko aktivnosti v ZBZ NOV, profesionalne uslužbence pa uporabljati samo v najnujnej- ših primerih. Pri uveljavljanju tega načela bi lahko tudi v naših organizacijah pritegnili v odbore in komisije mnoge spo- sobne, upokojene člane, pred- vsem tiste, ki se čutijo zapostav- ljeni in jim tako omogočiti, da se ponovno vključijo v družbe- no-politično delo.

Gmotne in druge socialne probleme upokojenih borcev NOV (zdravstveno varstvo, let- ni oddih, skrb za samce ipd.) je treba stalno proučevati skupno s strokovnimi službami, kon- kretno ukrepati in jih tudi re- ševati. Te naloge se seveda ne nanašajo samo na krajevne or- ganizacije in združenja po ob- činah, marveč tudi na ZBZ NOV po posameznih republikah ter na zvezni odbor, in to pred- vsem, ko gre za uveljavljanje pravic borcev od njihovi upoko- jitvi in ob vnašanju izboljšav za borce v zakon o pokojnin- skem zavarovanju, ali pa za zboljšanje položaja osebnih in družinskih invalidov ob spre- membah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih.

Na kongresu se bodo posa- mezni delegati verjetno dotak- nili tudi socialno ekonomskih težav določenega števila članov. Prav gotovo je, da so bili dosež- ti tudi na tem področju doseženi precejšnji uspehi. Toda to ne pomeni, da je že vse urejeno. Nasprotno, še precej je preči- h primerov, zato je treba spre- govoriti o tem problemu tudi na kongresu in vnesti med njegove sklepe priporočilo o uspešnem

(NADALJEVANJE NA 3. STRANI)

(NADALJEVANJE NA 3. STRANI)

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Denar podjetja za nakup lastnih osebnih avtomobilov

Mariborska uprava za notra- nje zadeve je prijavila okrožne- za javnemu tožilstvu pomočnika direktorja in sekretarja trgovske- ga podjetja »Ferronato« Edo- žarja Balaso ter računovodja Ato- žarja Praprotnika, ker so ju osumili, da sta zlorabila uradni položaj iz ponaređila uradne listine. — Pri- java ju deli, da sta 14. junija leto- ses s prenosnim nalogom nakaza- la podjetju Tito, Sarajevo-Voga- Ńa, iz obratnih sredstev podjetja Ferronato 3.940.000 dinarjev za nakup lastnih osebnih avtomobi- lov NSU priniz. Čeprav je imel vsak od njih kritje le za 680.000 dinarjev.

»Delo« — 17. VIII. 1965

Besede in dejanja

Začarani krog

V »Prvomajski« je na primer več mesecev stalo 90 strojev (vred- nost vsakega 20 milijonov dinar- jev), ki jim je manjkalo po en manjši, a bi jih lahko doba- vi. Kooperant pa ni mogel do- baviti tega dela, ker ni mogel uvoziti določenega materiala, uvo- ziti pa ga ni mogel... itd. Ves ta začarani krog, iz katerega je težko skociiti, opisujejo v »Kon- čarju« z besedami: »Vsi nam do- tavljajo prepozno, mi pa vseca dobavljamo prepozno.«

»Komunist« — 13. VIII. 1965

Ali so za toliko zvišali tudi storilnost dela?

Osebnih dohodki v ljubljans- ki »Konstrukcijski« so bili že do konca julija letos višji kot lani vse leto. Tako npr. je dobil direktor lani 2.148.000 din, do konca julija letos pa 2.183.000 din. Izjema velja le za snažiliko, ki je lani dobila 289 tisoč din (letni dohodek), do kon- ca julija pa 277.000 din.

»Delo« — 14. VIII. 1965

Nad 600 milijonov rezerv

Ta mesec začnejo v smederev- ski železarni rekonstruirati va- lnično železo. S 53 delavci manj bodo proizvedli povečali za 30- ri tisoč ton. Kmalu bodo začeli z rekonstrukcijo jeklarne in prehoda na kombinirano kurjenje peči. Samo pri kurjavi bodo pri- hranili 130 milijonov in to s 60 delavci manj. Z rekonstrukcijo jeklarne bodo zvišali proizvodnjo za novih 15 tisoč ton, s čimer bu- do zvišali čisti dohodek za 187 milijonov. Rezerve lahko najdejo tudi v drugih obratih. Pravijo, da je teh rezerv nad 600 milijonov.

»Politika« — 13. VIII. 1965

PO PROCESU V FRANKFURTU

Kazni so premile!

Dvajset mesecev je trajala v Frankfurtu sodna razprava proti skupini esesovskih zločincev. Vrstile so se obtožnice, pričevanja in zagovori, sodni akti so se kopičili v nedogled. In po dvajsetih mesecih je bila izrečena obsodba, toda ne taka, kakršno je zahtevala napredna svetovna javnost. Kazni, ki jih je sodišče v Frankfurtu izreklo, morilec strofisočev ljudi iz skoraj vseh dežel Evrope, so več kot mile!

Najvišjo kazen — dosmrtno ječo s težkim prisilnim delom — je sodišče izreklo pekdanjim esesovskim oficirjem in podofi- cirjem: Wilhelmu Bogeru, Fran- zu Hoffmannu, Oswaldu Kaduku, Stefanu Beretzkemu, Josefu Klehru in Emilu Bednareku. (Naš list je podrobneje poročal o njih v 15. številki lanskega letnika, v članku z naslovom »Voikovj v ovčji koži«.)

Enajst obtožencev je obsodi- lo sodišče na zaporne kazni s prisilnim delom od treh in pol do 14 let, tri pa je celo opro- stilo.

Pripominjamo, da gre za zlo- čince, katerih kriminalna pre- teklost je neprimerno obsež- nejša od preteklosti katerega- koli kriminalca, ki se zagovarja v »normalnih razmerah«. Nava- den tat je kaznovan huje od zločincev, ki je v Auschwitzu ravnal z ljudmi kot z golaznjol-

Vest o milih kaznih za vojne zločince je sprožila nezadovolj- stvo in proteste širom po svetu, še posebno pa v deželah, ki so bile med zadnjo vojno pod nem- ško okupacijo. Tako npr. je na- glasil pariški »Monde«, da je frankfurtsko sodišče izreklo ne- pomembne kazni za nezaslišan pokol in da pravici še zdaleč ni zadoščeno.

Milim kaznim se sicer ne moremo čuditi, kajti proces se je odvijal v okolnostih, ki so značilne za razmere v Zvezni republiki Nemčiji: do njeza ni prišlo zato, ker je tako zahte- vala napredna svetovna jav- nost. Pomen procesa pa je kljub temu velik, kajti na njem in ob njem so se razgalili i zločinci i tisti, ki jih cinično zagovarja- jo. Pravo obsodbo je izreklo že zdavnaj napredno človeštvo, ko je preklelo nacizem in genocid!

F. S.

Še o 9. septembru 1943

Združenja zveze borcev NOV primorskih občin so že večkrat posredovala pri odgovornih ob- lastnih in političnih forumih, da bi spremenili datum 9. septem- ber 1943, ki je za borce NOV na Primorskem in v Istri eden naj- bolj krivičnih datumov. Občin- sko združenje ZB NOV v Kopru prejema v zvezi s tem datumom pritožbe, ker bivši borci nava- jajo naravnost drastične prime- re, ki jim jih povproča ta da- tum, in zato ne morejo uvelja- viti svojih pravic kot borci pred 9. septembrom 1943. Kljub vsem dosedanjim pojasnilom in pre- doglom se zadeva tega datuma ni premaknila z mrtve točke. Bivši borci, odbori ZB po va- seh in občinska združenja so mnenja, da to vprašanje ni jas- no zveznim forumom.

Na eni zadnjih sej so ponov- no razpravljali tudi o tem vpra- šanju. V zvezi s tem so potem sprejeli sklep:

1. Naj se vprašanje ponovno temeljito obrazloži.
2. Za novo priključene po- krajine se predlaga datum 29. novembra 1943, ki naj daje bor- cem teh pokrajin status borca.
3. Imenuje naj se delegac- ja, sestavljena iz borcev novo priključenih pokrajin, ki naj obišče predsednika ZBZ NOV Jugoslavije tovariša Rankovića in mu podrobno pojasni zadevo.
4. Delegati primorskih po- krajin naj na zveznem kongresu ZB NOV Jugoslavije, ki bo v septembru v Sarajevu, natančno pojasnijo to vprašanje.

V zvezi s tem datumom je nujno, da odgovorni forumi v Beogradu upoštevajo, da je bila Primorska z Istro do 9. septem- bra 1943 sestavni del takratne Italije z vso vojaško, civilno in politično oblastjo. Kar pa je naše ljudi uklepalo v jarem suženj- stva, je bil razen tega še fašiz- em, ki je nad dvajset let z naj- bolj brutalnimi in nečloveš- kimi metodami zatiral in raz- narodoval Primorce in Istrane.

Kljub takemu raznarodoval- nemu terorju pa se prebivalci Primorske in Istre niso odrekli svojemu jeziku, kulturi in na-

rodnim šegam. Številni procesi pred posebnim fašističnim sodiš- čem (Tribunale speciale per la difesa dello stato), zapori, inter- nacije, mučenja in streljanje naših ljudi, so znani ne samo v Sloveniji in Jugoslaviji, pač pa tudi v drugih državah Evrope.

Miloš, na drugem procesu, od 2. do 14. decembra 1941, obsojeni na smrt in ustreljeni: Pinko Tomažič, Ivan Vadnal, Viktor Bo- bek, Simon Kos in Ivan Ivančič. Stiri tovarišem v tem procesu je bila smrtna kazen spremenje- na v dosmrtno ječo. V tretjem

Zdenko Kalin: Osvoboditev (detalj)

Naj na tem mestu poudarimo, da je bilo od posebnega fašistič- nega sodišča — v času od 25. ju- nija 1927, ko je bil obsojen kot prvi Slovenec tov. Anton Stan- čič iz Materije v Brkinih, pa do 20. julija 1943, ko je bil pred tem sodiščem obsojen na 26 let za- pora kot zadnji Slovenec tova- riš Stanko Štrukelj z Mosta na Soči — obsojenih na skupno 4050 let zapora 353 primorskih Slovencev! Razen tega je poseb- no fašistično sodišče obsodilo na smrt 18 primorskih Slovencev — izmed teh so bili ustreljeni dne 6. septembra 1930 na Bazoviči: Bidovec, Marušič, Valentič in

procesu v juniju 1942 je bilo ob- sojenih na smrt in ustreljenih 9 partizanov in aktivistov, 6 par- tizanov pa je bilo obsojenih na smrt v odsotnosti.

Pošteni in demokratični Ita- lijani so takrat sami obsojali po- sebno sodišče, ki da je s poseb- no oostro nastopalo prav proti državljanom slovenskega rodu, saj je obsodilo na 24 let zapora celo nekega 15-letnega dečka — partizana iz okolice Postojne.

Skupno je posebno fašistič- no sodišče v šestnajstih letih ob- sodilo nad 400 primorskih Slo- vencev! In vseh teh 400 tovari- šev se je skupno z ljudstvom po

OBČANOVA BELEŽNICA

Zadnje dni smo že pričeli strogi ukrepi, ki jih izvajajo odgovorni činitelji nasproti vsem tistim, ki se jim je zdelo, da je gospo- darska reforma njihova stvar in da so sedanje spremembe v našem gospodarstvu življenju le muha enodnevni.

Ni nobenega dvoma, da smo vsi »zavajani« tako hitro in učinkovito ukrepanje od vsega srca pozdravili z željo, da bi se tudi v prihodnje še nadalje tako ukrepalo.

Toda ta proces še daleč ni končan in mnogo prizadevanj bo še treba — zlasti s strani nas, neposrednih potrošnikov — da bodo vsi, ki jim naša prizadevanja za ureditev tržišča in dejanski dvig življenjske ravni, niso pri srcu, primerno kaznovani.

Primerov nepravilnega gospodarjenja ali povsem neupravičenih po- stopkov je še mnogo. Mnogo je tudi še takih primerov, v katerih pod- plaščem »ekonomike« delamo družbi neposredno gospodarsko in mate- rialno škodo.

Na enem najvišjih naših forumov je bilo tudi govora o primeru ljubljanskega — bolj ali manj edinega družbenega preskrbovalnega podjetja s sadjem in zelenjavo — »Trgohrad« — sadje zelenjava.

Tole vedo povedati: Sleherno jutro se znajde nekaj uslužbenec tega podjetja na ljub- ljanskem trgu, kjer »prepričujejo« tržne nadzornike, da ne smejo za- sebum proizvajalcem in kmetom dopustiti, da bi prodajali po nižjih cenah sadje in soljve, kot pa jih prodaja podjetje.

Ce je to res — in ne gre, da tej informaciji ne bi verjeli! — potem je treba proti odgovornim ljudem v tem podjetju najstrožje ukrepati, saj so ob tem prizadeli prav potrošniki. In to neposredno v svojem žepu. Dobro namreč vemo, da cene posameznih vrst sadja in soljve, dasi- ravno smo sredi njihove sezone, nikakor nisoje past. Zdrava logika pa govori, da cene padajo, brž ko je letina na vrhuncu!

Naj omenim še primer izvoza hlobovine. Kot je znano — in sedaj veljavni predpisi ter uveljavljena praksa to potrjuje — se proizvajalcem mnogo bolj »izplača« izvažati hlobovino, neobdelano, kot pa se ukvarjati z izdelavo ter izvozom pohištva oziroma končnih izdelkov.

Nekaj podjetij lesno predelovalne industrije z Gorenjske zdaleč v Zdruzene države Amerike hlobovino. Človeku se povsem razumljivo zastavlja vprašanje: kako to, da se ameriški kupcu izplača kupovati pri nas hlobovino, jo prevažati čez veliki ocean tako, da pri njej še vedno zasluži? Kako to, da ne kupuje hlobovine v sosednji Kanadi, kjer imajo nepregledne gozdove in od koder je neprimerno bližje? Je torej

Strogi ukrepi

naša cena hlobovine tako nizka? Ali pa so v Kanadi pametnejši in ne izvažajo neobdelane bogastva — v tem primeru hlobovine?

Kopica teh vprašanj se vsiljuje kar sama po sebi.

Kajpada, najlaže je izvažati surovino. Pri tem ni veliko skrbi in še manj naporov. Toda, kot lahko vemo, je naša težnja izvažati pred- vsem naše živo delo, naš trud! Mar ne?

V lesni industriji in tudi z gospodarjenjem z našimi gozdovi neka- ni povsem v redu.

Sedanja gospodarska reforma bo morala še kopico stvari postaviti na svoje mesto. O tem ni nobenega dvoma!

Začetne težave, ki so se pojavile, so deloma razumljive. Seveda le- tiste, ki so objektivno pogojene. V določenih meri pa je »zatajilo« tako imenovani subjektivni faktor. In prav na tem področju nas čakajo še velike naloge. Vsi smo za reformo in težko pričakujemo njene pozitivne posledice. Zato prav gotovo ni mesta za tiste posameznike, ki skušajo pod zelo prozornim plaščem »skupinski« interesov, »interesov« kolektivno minirati dobro zamišljene in v sedanjem našem položaju prepotrebne ukrepe!

IZTOK AUSEC

DOPISNIKI NAM POROČAJO • DOPISNIKI NAM POROČAJO

Snidenje po šestinštiridesetih letih

Rojen 1897 sem moral v avstroogrsko vojsko leta 1915. Na fronti sem bil 33 mesecev pri planinski artileriji, po razpadu Avstroogrške pa sem prišel v italijansko ujetništvo.

Tam sem se seznanil z nekim Stefanom Smicmauhom. Opazil sem, da je vedno zelo zamišljen. Kmalu sem uganil, da se ukvarja z mislijo na beg, kar je bil tudi moj namen. Tako sva se dogovorila in začela skupaj iskati možnosti in priliko.

Najprej sva začela uničevati najino obleko in obutev, da bi nama dali drugo, neavstrijsko.

Filip Ilvar

Tako sva kmalu prišla do italijanskih uniform. Le zvezd nisva imela, kakršne so nosili italijanski vojaki pod vratom. Tiste čase smo ujetniki živeli po štirje v enem štoru, naši stražarji pa so stanovali v posebni baraki. Njihče izmed nas ni pobegnili, zato so bili brez skrbi, poleg tega pa so bile okoli taborišča tri vrste bodeče žice. Po

časi sem se jim prikupil, tako da so mi dovolili hoditi zvečer k njim v barako. Tam sem gledal, kako igrajo karte. Pri tem so slekli svoje bluze in jih razobesili po sobi. Izkoristil sem to in počasi odvil z ovrtnikov potrebne zvezde. Opazil sem tudi, da kadar dežuje, vsi stražarji pridejo v barako, zunaj pa ni nikogar. To, sem si sklenil za pomnilni.

Zato sva se s Stefanom dogovorila, da bova pobegnili, ko bo močno deževalo. Ta dan sva dočakala oktobra leta 1919. Spet je deževalo, stražarji so se umaknili v barako, metali karte, bluze pa razobesili po sobi. Ko so bili najbolj zavmerani v igro, sem začel odvijati zvezde z ovrtnikov. Z ene bluze sem z lahkoto odvil obe, z druge pa ene nisem mogel, ker je bila druga zarjavela.

Izlet občinske uprave

V okviru praznovanja dvajsete obletnice osvoboditve je občinska uprava iz Gornje Radgone organizirala za svoje uslužbence izlet po Dolenjski ter Belj in Suhu krajini, ker je ta del naše domovine med osvobodilno vojno najbolj trpel in veliko prispeval k svobodi nas vseh.

Izletniki so si ogledali Urh pri Ljubljani, Kočevski Rog z znamenito Bazo 20 in bolnišnicami. V Žužemberku so položili k spomeniku venec, v Kočevju so si ogledali muzej in Seškov dom. Vrnili so se prek Kumrovc, kjer so si ogledali rojstno hišo tovariša Tita.

S tem izletom so člani občinske uprave marsikaj pridobili, saj so se seznanili s problematiko partizanskih krajev, ki so med vojno veliko dali, čeprav so bili revni.

Franci Klemenčič

Dve sem potem dal Stefanu, zase pa sem obdržal samo eno. Odsla sva na pot preko žice, čeprav bi na naju streljali, če bi naju kdo videl.

Iz Monte Beluna, od koder sva pobegnili, sva hodila do Timava 6 dni skoraj brez hrane, tako da sva bila precej izčrpana. Seveda sva hodila samo ponoči, podnevi pa sva počivala po gozdovih in gorah. S seboj sva imela samo 4 konzerve in vrečko prepečenca ter nekaj suhega kruha. Sem in tja sva tudi na kaki njivi našla korenje ali repo.

Na meji sva imela smolo, da sva prišla v roke financarjem. Toda na to sva bila pripravljena. Vso slovensko pošto, ki sva jo dobila v taborišču ali še prej na fronto, sva bila pometala proč že prej. Financarjem sem se predstavil kot Heinrich Braun iz Bad-Kreuzen pri Linzu. Stefan je postal Stefan Grünwald iz Bischofshofna. Odpeljali so naju v Palmanovo v zbirno taborišče za Avstrijce. Tam sva se s Stefanom ločila. Pisal sem mu potem leta 1930 iz Francije, pa se je pismo vrnilo, češ da je neznan.

Pred nekaj tedni pa sem zvedel, da Smicmauh še živi, in sicer v Jareninskem dolu pri Mariboru. Šel sem tja in ga našel po 46 letih. Prišel me je čakal na mariborsko avtobusno postajo. Snidenje sva seveda primerljivo proslavila.

Filip Ilvar

Praznovanje v Voličini v Slovenskih goricah

Nedavno so v Voličini v Slovenskih goricah praznovali svoj krajevni praznik. Letos je bil ta praznik prvič po novem določili statuta tamkajšnje krajevne skupnosti: prvega avgusta, v spomin na ubite talce družine Družovec iz Selc.

Krajevni praznik so počastili s svečano proslavo in s predvajanjem jugoslovanskega filma »Napad na Drvar«, imeli pa so tudi slavnostno sejo osnovne organizacije ZB. K prazniku so prispevali svoj delež tudi domači gasilci z vajami in turistični delavci, ki so v Zavrhu pripravili prosto zabavo.

Francšek Stefanec

POIZVEDBA

Rad bi si uredil priznanje udeležbe v NOB v delovno dobo, zato prosim tovariša Franca Razpotnika, naj mi sporoči svoj sedanjí naslov. Pred vojno je bil uslužbenec na železniški postaji v Radovljici, med vojno pa sva bila skupaj v letih 1944 in 1945 v taboriščih Forcheim, Koburg in Degendorf pri Regensburgu. Jaz sem pred vojno živel na Hrušici pri Jesenicah.

MARIJAN OMAN
Ljubljana,
Gospodinjka 27

Dragi naročniki!

Kakor vidite, se »TV 15« po gospodarski reformi ni podražil niti za dinar. Prav tako se ne morete pritožiti glede vsebine in obsega lista. Obseg je in bo ostal enak kakor doslej, vsebino pa bomo skušali še izboljšati in poperstiti.

»TV 15« je s svojo naročnino 1200 dinarjev letno prav gotovo najcenejši tednik v Sloveniji. Kot člani Zveze združenj borcev vas redno obvešča o življenju in nalogah organizacije, hkrati pa vas na kratko informira tudi o vseh drugih važnejših dogodkih doma in po svetu.

Čeprav 1200 dinarjev, kolikor znaša letna naročnina, ni velika vsota, vemo, da si jo marsikdo težko odtrga od dohodkov. Toda »TV 15« je naše glasilo, potrebno vsakemu članu ZB NOV. »TV 15« je vez naše organizacije. »TV 15« vam posreduje vsa potrebna obvestila, nudi vsem naročnikom brezplačno pravne navete itd. »TV 15« vam je torej potreben!

Zato pričakujemo, da boste radi poravnali zaostalo naročnino in da boste skušali pridobiti tudi kakšnega novega naročnika.

S tovariškimi pozdravi

Uredništvo in uprava »TV 15«

Iz Lovrenca na Pohorju

Lovrenčani že vrsto let praznujejo 22. avgust kot svoj krajevni praznik. Tega dne leta 1944 je 3. bataljon Serčerjeve brigade v sestavi 14. divizije osvobodil njihov kraj. Istega dne je večje število Lovrenčanov stopilo v vrste borcev za svobodo.

Letos bo krajevna organizacija ZB v Lovrencu razvila tega dne svoj prapor. Ruska krajevna organizacija je zanj prispevala žebliček kot svoj delež. Pri proslavi bo veliko pomagala tovarna kos in sprov, organizirali bodo tudi več športnih in kulturnih prireditev. SP

res tako urejen, kot bi moral biti po tarifi 50 dinarjev za eno vozovnico!

Posebno vprašanje pa je, ali je prav, da tudi v prihodnje uživajo olajšave vojaške vojni invalidi v Ljubljani samo, če tudi v mestu stalno živijo (60 % do 80 % invalidnosti 50 % popusta, 80 do 100 % invalidnosti pa brezplačno). Mar ne bi bilo edino pravilno in pravično, da bi tako olajšavo užival vsak VVI enakega odstotka invalidnosti iz Slovenije v primerih, ko pride v svoje glavno mesto? Zakaj delamo krivico močnejše prav tistem našemu članu-invalidu, ki danes živi morda v Crnomlju, Kamniku, Radgoni ali Sežani, pa je, denimo, postal invalid prav v borbah za osvoboditev Ljubljane?

Naloga vseh nas, naših organizacij, posebej še komisije VVI pri predsedstvu ZB NOV Slovenije je, vztrajno braniti pridobljene pravice naših članov in skrbeti, da se le-te ne zmanjšujejo in ukinjajo, temveč da se izpopolnjujejo in širijo. Socialno zdravstveni zbor zvezne skupščine je to videl, kar je vsekakor pohvale vredno, in nakazal potrebo temeljite proučitve celotne in-

validske zakonodaje in problematike (zlasti zdravstvene) naših članov. Temu zgledu naj bi sledili tudi v občinah in v Mestnem svetu Ljubljane.

Se nekaj bi rad naglasil. Skoraj vbi novi avtobusi ali trolejbusi v mestnem prometu so brez talca nad vsaj enim sedežem, ki bi bil rezerviran za vojaškega vojnega invalida. Podobno je tudi v novih potniških vagonih JŽ. Za prava redkost je videti značilne tablice z našo trobojnico in rdečo peterokrako zvezdo z napisom, da je ta sedež za VVI. (Edino stari, leseni vagoni se lahko še ponajša s to »trobojno« iz časov, ko niso tega ocenjevali le z »ekonomskim računom«). Ali ne bi takšna tablica napravila ugodnega vtisa tudi na druge potnike, zlasti na tužce? Kajti pričala bi o skrbi naše družbe za tiste, ki so za svobodo svoje domovine žrtvovali del sebe.

Ali ni to tudi del naših nalog — razvijanja tradicij in obujanja spominov?!

Prav bi bilo, če bi naši delegati na bližnjem kongresu ZB NOV v Sarajevu spregovorili tudi o tem.

DANILO JURCA

V Saigonu so sporočili, da so ameriška letala opravila doslej nad 10.000 bojnih poletov nad ozemljem DR Vietnam in da je v Juž. Vietnamu zdaj 88.000 ameriških vojakov in »vojaških svetovalcev«. Po vesteh iz ZDA bodo stroški ZDA za vojskovanje v Vietnamu znašali prihodnje leto po vsej verjetnosti 10 milijard dolarjev.

Sudanski zunanji minister je povedal, da so poslali v južne sudanske pokrajine vojaške okrepitve in da bo vojska obnovila red in mir, poudaril pa je, da upor v južnem Sudanu podpihujejo imperialistične sile zunaj Afrike, hotče zanetiti rasne in verske razprtije med afriškimi državami.

Po podatkih IZSELJENSKE MATICE v Ljubljani je prišlo letos na obisk v Slovenijo nad 2000 izseljencev s svojci iz evropskih držav in nad 1000 izseljencev slovenskega rodu iz Kanade, ZDA in drugih prekmorskih držav.

Komisija organizacije ameriških držav je obtožila dominikanskega generala Imberta, šefa dominikanske vojaške junte, množičnih umorov, ki jih je zagrešil nad civilnim prebivalstvom, njegove zločine pa primerjavo s Hitlerjevimi zločini.

Vlada republike Kongo (Brazzaville) je sklenila pretrgati diplomatske stike s Portugalsko — portugalskim letalom je

Dogodki tedna

prepovedano pristajati ali leteti čez kongoško ozemlje, prepovedan pa je tudi uvoz in prodaja portugalskih izdelkov.

Sovjetski diplomat Aleksej Nesterenko je bil imenovan za pomočnika generalnega sekretarja OZN za politična vprašanja in za vprašanja v zvezi z delovanjem varnostnega sveta.

V Bohinju je bil seminar za zamejsko mladino, ki ga je pripravila Zveza mladine Slovenije — seminar je obsegal predavanja o kulturnih gibanjih na Slovenskem, s posebnim poudarkom na književnosti, razpravljali pa so tudi o mladinskem gibanju pri slovenskih manjšinah v Italiji in Avstriji.

Združene države Amerike so sklenile sprejeti mnenje večine v OZN, kar se tiče »ustavno-financične krize« in se ne bodo več sklicevale na 19. člen ustanovne listine, po katerem je mogoče odvzeti pravico glasovanja državam, ki ne izpolnjujejo finančnih obveznosti do OZN. To novo stališče ZDA odpira pot iz zagate, v kateri je bila doslej OZN.

Komunalne banke so v enajstih mesih naše države zaznamovale v zadnjih petnajstih dnevih spet rahlo povečanje hranilnih vlog, vzporedno s tem pa se je zmanjšalo število prošelj za potrošniške kredite. Takšno gibanje, zatrjujejo, je zanesljiv znak splošne pomiritve na trgu in zaupanje v odnose in tokove, ki jih je sprožila gospodarska reforma.

26. oktober — avstrijski nacionalni praznik. Avstrijski kancler Klaus in podkancler Pittermann sta se sporazumela, da bo avstrijski nacionalni praznik 26. oktobra, dan, ko je leta 1955 začel veljati zakon o nevtralnosti Avstrije. Ta dan so doslej v solah proslavljali kot »dan zastave«.

Izvršni komite centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije je razpravjal o perečih vprašanjih izvajanja gospodarske reforme — v razpravi so ugotovili, da so dosedanji ukrepi povzročili med delovnimi ljudmi in v delovnih organizacijah številne pozitivne pobude in procese, ki zagotavljajo uresničitev temeljnih smotrov gospodarske reforme. Govorili so o nalogah komunistov, ki jih še postavlja na dnevni red gospodarska reforma.

Zaradi sedanje napetosti v zvezi s Kašmirom je Indija sklenila odpovedati pogajanja s Pakistanom o dokončni poravnavi spora zastran obmejnega področja Kutch. Pogovori bi se morali začeti 20. avgusta med indijskim in pakistanskim zunanjim ministrom.

Proračun OZN za leto 1966, ki ga je predložil generalni sekretar OZN U Tant, znaša 116.737.110 dolarjev in je za 8 milijonov dolarjev večji od sprejetega proračuna za leto. Proračunski izdatki in prihodnjem letu so večji zaradi večjih stroškov za operacije OZN, za gospodarske in socialne akcije ter za potrebe novega stalnega organa OZN — konference OZN za trgovino in razvoj.

Po odloku zveznega izvršnega sveta lahko domači in tuji potniki vzamejo s seboj iz Jugoslavije dinarske bankovce do 5000 dinarjev in to v bankovcih po 100 dinarjev oziroma drobno. Odlok začne veljati 26. avgusta.

Pet bataljonov izurjenih indonezijskih prostovoljcev je pripravljenih, da kadarkoli pomagajo vietnamskim bratom — je izjavil indonezijski odpravnik poslov v LDR Koreji in dodal, da bo Indonezija poslala v DR Vietnam pet ali več divizij, če bo to hotel predsednik Ho Si Minh.

Po izjavah direktorja zveznega zavoda za plan naj bi bili ukrepi in instrumenti v gospodarskem sistemu vezani predvsem na srednjeročni plan, tako da bi tudi s tem prispevali k stabilizaciji gospodarjenja. Obetajo se torej novosti v planiranju, srednjeročni plan za obdobje 4 do 7 let pa bo verjetno osnovna oblika planov, letnih družbenih planov v dose-danji obliki pa ne bi več sprejemali. Vendar pa bi bili vsako leto in tudi med letom analizirani uspehi srednjeročnega plana. Novi predpisi o planiranju bodo bržčas sprejeti do konca letošnjega leta.

Predlog ameriškega predsednika Johnsona, naj bi osnovali latinskoameriško gospodarsko skupnost pod okriljem zveze za napredek (to je zveza za pomoč Latinski Ameriki), je naletel na zelo zadržan in hladen sprejem v večini latinskoameriških držav.

Ilias Cirimoks je novi grški premier, kateremu je grški kralj Konstantin zaupal sestavo nove vlade — nova vlada je že tudi prisegla pred kraljem. Kljub novi vladi pa so bile v Atenah še vedno demonstracije, v spopadih in neredah pa je bilo nad 100 ljudi ranjenih, več kot 200 demonstrantov pa so aretirali. Bivši premier Papandreu, ki je začel svoje politično potovanje po Grčiji — spremlja ga nad 500 avtomobilov in 75 poslancev — je izjavil, da bo nova vlada padla najkasneje v desetih dneh.

V soboto ob 15. uri so v ameriškem oporišču Cape Kennedy izstrelili vesoljsko ladjo »Gemini 5« z dvema kozmonavtoma. V osmih dneh naj bi 121-krat obkrožila Zemljo. Nameravala sta se približati tudi satelitu, ki sta ga istretila sama, vendar je ta načrt že po prvem dnevu odpadel.

Za novega veleposlanika v Maroku je bil imenovan Milan Venišnik, doma iz Mozirja — v NOB je opravljal važne vojaške in politične funkcije in je nosilec partizanske spomenice 1941.

Latvijsko sodišče je obsodilo na smrt Alfonsa Stonisa, ker je sodeloval pri množičnem iztrebljanju latvijskih Židov med nacistično okupacijo Sovjetske Latvije.

Indonezija bo še nadalje izvajala politiko »nasprotovanja Maleziji« tudi proti Singapuru, čeprav je izstopil iz Malezijske federacije. Zato Indonezija toliko časa ne bo priznala Singapura kot neodvisno državo, dokler ne bo videla, ali njegova ločitve od Malezijske federacije pomeni slabitev neokolonialističnih sil oz. oslabitev angleške nadvlade v Jugovzhodni Aziji.

Norodom Sihanuk, šef kamboške države, bo — po sporočilu kamboške časopisne agencije — obiskal Albanijo.

V Beogradu bo od 30. avgusta do 10. septembra letos svetovna konferenca o prebivalstvu, katere pokrovitelj so Združeni narodi in sodelovanju z več mednarodnimi organizacijami — nekaj tisoč priznanih znanstvenikov z vsega sveta bo razpravljalo o problemih prebivalstva, zlasti v zvezi z ekonomskim družbenim razvojem dežel.

Moskovska televizija je pokazala prve posnetke druge strani Lune, ki je ni videti z Zemlje, in ki jih je posnela avtomatska vesoljska postaja »Zond 3« 20. julija letos.

Alžirski revolucionarni svet bo postal deset delegacij v afriške in azijske kakor tudi v arabske in socialistične države — delegacije se bodo pogovarjale o problemih v zvezi s pripravami na afriško-azijsko konferenco v Alžiru, konferenco afriške enotnosti v Akri in sestankom voditeljev arabskih držav v Casablanci. Posebni misiji prijateljstva pa bosta v kratkem obiskali še Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo.

Ob 20-letnici neodvisnosti Indonezije je pred okoli 250.000 ljudmi govoril v Djakarti predsednik Sukarno, ki je v svojem govoru med drugim obsodil ameriško intervencijo v Vietnamu in ameriško podporo Maleziji, ko pa je govoril o obrambi indonezijske republike, je naglasil, da ima Indonezija svoje raketne in da bo še naprej izdelovala orožje za obrambo dežele.

Ob tabornem ognju

Od 15. avgusta dalje smo vojaški vojni invalidi do 50 % invalidnosti brez olajšave za prevoz v ljubljanskem mestnem prometu. Ali naj ta ukrep ob začetku uveljavljanja gospodarske reforme sprejmemo kot nujen in utemeljen? Ali je res obstajala samo ta »skrita« rezerva v podjetju? Bo mar v prihodnje v mestnem prevozu vse v redu? To dvomim, pa čeprav se ta ukrep opira na sklep organov upravljanja podjetja iz leta 1962. Smisel gospodarske reforme je res predvsem v poslovanju vsakogar po ekonomskem računu, tj. v ukintvi raznih regresov in podobno, toda naši predstavniki organi so že večkrat naglasili, da ti ukrepi ne smejo slabiti standarda občana. Zlasti pa ne bi smeli pri »iskanju notranjih rezerv« prizadeti invalidov!

Ali pri Ljubljana-transportu nimajo drugih »skritih rezerv«?

Iz sestavka v »TV-15« št. 31 z dne 10. avgusta 1965 je razvidno, da je komisija za VVI pri predsedstvu ZB NOV Slovenije o tem ukrepu razpravljala na sestanku s predstavniki združenj VVI ljubljanskih občin. Kot je razvidno iz poročila, komisiji kljub prizadevanju ni uspelo spremeniti tega ukrepa podjetja.

Vsiljuje se vprašanje: ali je bilo res tako nujno potrebno, da je prav mesto Ljubljana pri takih omejitvah na prvem mestu? Kako to, da lahko druga mesta, zlasti prestolnice bratskih republik, takih ukrepov ne uveljavljajo, čeprav imajo več prebivalstva in sorazmerno temu tudi več invalidov? Ali je Ljubljana po dvajsetih letih dela in graditve v svobodi res med najrevnejšimi? Kako to, da podjetja za mestni promet v večini drugih mest zmorejo razne še znatno razširjene olajšave (popust za naše vojaške), le Ljubljana tega ne zmore, z izjemo enkrat na leto za dan JLA (brezplačno)?

Ce pa je »ekonomski račun« edina rešitev, potem bomo prizadeti VVI sprejeti tudi to žrtev — le da bi bil mestni promet

PREGLED PROBLEMATIKE DANŠNJEGA STANJA ZGODOVINSKE DEJAVNOSTI S PODROČJA NOB V SLOVENIJI IMA NAMEN OPOZORITI NA NEKAJ VEČJH POMANJKLJIVOSTI IN VZROKOV, KI SO V DOSEDANJEM OBDOBJU OVIRALI TO DELO IN KI SE VEDNO OBSTAJAJO.

Problematika zgodovinske dejavnosti s področja NOB v Sloveniji

Pisanje zgodovine ne more biti samo sebi namen. Pri tem delu mora obstajati jasna perspektiva ter točno določen cilj, h kateremu morajo biti usmerjeni vsi napor tako posameznika, ki se udeležuje na tem področju, kakor tudi naše celotne družbene skupnosti, ki materialno in finančno omogoča to delo.

Namen tega pregleda je tudi, da pripomore, da se na osnovi prikazanih dejstev pravilneje in jasneje določijo konkretne naloge in način dela vsakega čimtelja na tem delovnem področju. Tako torej želimo opozoriti na dosedanje napake in vso trenutno problematiko tudi odločilne faktorje, ki usmerjajo to delo, oziroma so ga dolžni voditi.

ORGANIZACIJSKA PROBLEMATIKA

V Sloveniji je nekaj osrednjih institucij in organov pri političnih in družbenih organizacijah (Institut za zgodovino delavskega gibanja, katedra za zgodovino NOB pri filozofski fakulteti, komisija za zgodovino pri CK ZK Slovenije, zgodovinski odbor pri komisiji za obujanje tradicij NOB, oddelek vojno-zgodovinskega inštituta), ki so vnesli svoje delovne načrte tudi obdelavo zgodovine NOB v Sloveniji. Osnovni problem na tem področju dejavnosti pa je v tem, da delo vseh teh institucij in organov ni usklajeno: ni še enotnega delovnega načrta, ki bi ga vsi ti organi sprejeli na podlagi medsebojnega dogovora, ki bi določil konkretne naloge vsaki instituciji in ki bi bil tudi osnova za razdelitev potrebnih finančnih sredstev. Do danes v Sloveniji še ni organa, ki bi imel avtoriteto in kompetenco, da to delo organizira, vodi in bedi nad njim, ki bi avtoritativno združeval in pospeševal znanstveno obdelavo zgodovine naše NOB in revolucije ter učinkovito posredoval, kadar bi bilo potrebno. Odsotnost takega vodstva na tem področju dejavnosti je tudi eden poglavitnih vzrokov neorganiziranosti, večkratnosti v delu in stihiji, kar se občutno izraža v tem, da so v sedanjih situacijah na tem področju že vnaprej izključeni pomembnejši uspehi.

Vse zgoraj navadene institucije in organi, ki se ukvarjajo s to dejavnostjo, imajo svoje interne programe. Ker pa le-ti niso medsebojno usklajeni in tudi ne dovolj konkretni, dostikrat rabijo le kot opravičilo za neučinkovito porabljen sredstva ali pa samo kot osnova za dodelitev novih.

Cepprav je že minilo 20 let, odkar se je začelo delo na tem področju, do sedaj doseženi rezultati nikakor niso v skladu z višino že uporabljenih finančnih sredstev, ki jih je družba odredila v ta namen. Sam način finansiranja te dejavnosti nikakor ne ustreza potrebam pravega znanstvenega dela na tem področju. Če samo dejstvo, da se finančna sredstva za to dejavnost dodeljujejo iz različnih virov in skladov, ki poleg tega financirajo tudi druge znanstvene dejavnosti za vsako leto in vsako temo posebej, in da institucije prejemajo ta sredstva na osnovi »naročila« za posamezne teme, ki jih pravzaprav same programirajo vsaka zase, je dovolj velika osnova za stihijnost, ki vlada na tem znanstvenem področju. Ker so te institucije samoupravne enote in poslujejo na osnovi gospodarskega računa, so prisiljene ubirati linijo manjšega odpora, pa programirajo manjše, drugorzadne teme, ne morejo se pa lotiti osnovnih tem, katere obdelava zahteva daljšo dobo, večje število zares strokovnih ljudi in s tem tudi večja vnaprej zagarantirana finančna sredstva. Institut za zgodovino delavskega gibanja se je iz tematske NOB v svojem dosedanjem delu v glavnem omejeval le na izdajanje virov ter je na tem področju ob sedelavju s oddelkom vojno-zgodovinskega inštituta v Ljubljani že pokazal rezultate. To, do sedaj uspešno opravljeno delo, pa še zdaleč ni vse, kar bi ta ustanova v ustreznih razmerah lahko prispevala in morala prispevati k obdelavi naše NOB in revolucije. Tudi slovenske knjižne založbe so do sedaj nenačrtno in nekontrolirano izdajale razna dela posameznikov — večinoma amateljev — ki pa zaradi površnosti netačnosti in raznih osebnih tendenc največkrat nimajo prave zgodovinske vrednosti, ter v to dejavnost vnašajo le zmeš-

njava. Tudi ta vrsta dejavnosti je prepučena samoiniciativi in stihiji.

Eden izmed vzrokov za dosedanje neuspehe obstaja tudi v notranji organizaciji dela, v načinu, kako smo se pri nas lotevali obdelave zgodovine NOB in revolucije. Vsakemu posamezniku je bila na voljo prepuščena izbira teme in obsežnost dela, kar se je v večini primerov omejevalo le na drobne stvari, ki jih pa danes nikakor ni mogoče združiti v celoto, iz katere bi se lahko videla in razbrala prava veličina in zgodovinska pomembnost naše osvobodilnega boja. Edino do sedaj izšlo pomembnejše slovensko delo s tematsko NOB je »Pregled zgodovine NOB v Sloveniji, ki ga je napisal dr. Metod Mikuš, vendar tudi to delo še ni celota, ker zajema le obdobje do italijanske kapitulacije.

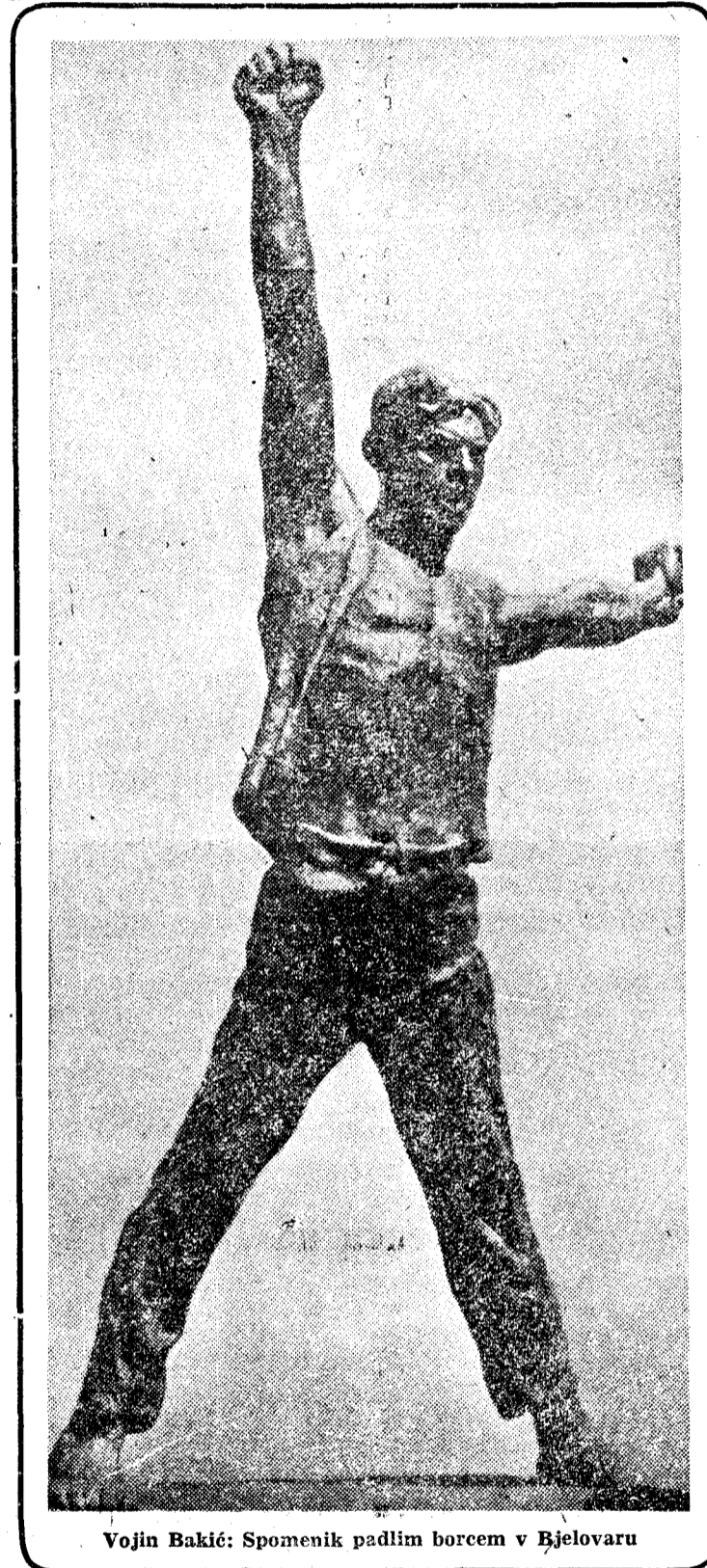
Nedvomno je pomanjkanje strokovnega zgodovinarskega kadra prav tako eden izmed vzrokov, da znanstvena obdelava zgodovine in revolucije NOB v Sloveniji tako zaostaja. Kljub temu pa smo lahko prepričani, da bi tudi obstoječi zgodovinarski kader v Sloveniji že do sedaj lahko pokazal večje in boljše rezultate, če bi bil pravilneje in bolj usmerjen ter voden pri svojem delu. Dosedanje izkušnje so že pokazale, da posameznik sam zase, četudi je še tak strokovnjak, zgodovine NOB in revolucije ne more v celoti in pravilno znanstveno in dialektično obdelati, ker je ta tematika tako obsežna in vsestranska, da zahteva večji kolektivni napor. Objektivno in znanstveno pravilno prikazan razvoj našega boja je lahko le rezultat skupnih naporov, le skupno delo dobro vodenega in sinhroniziranega kolektiva, kar se pa pri nas do sedaj še ni prakticiralo. Iz tega izhaja tudi dejstvo, da pri nas še zdaj nimamo šolske učne knjige, iz katere bi se lahko mladina učila in seznanjala z našo borbo; prav tako nimamo kolikor toliko popolnega zgodovinsko-znanstvenega dela o NOV v Sloveniji, s katerim bi lahko nastopili in se afirmirali pred svetovno javnostjo.

VSEBINSKA PROBLEMATIKA

Vsebinske pomanjkljivosti v do sedaj objavljenih delih in sestavkih iz zgodovine NOB v Sloveniji vsekakor izvirajo iz že prikazane organizacijske problematike. Če samo dejstvo, da se do danes v Sloveniji nismo lotili kompletne objektivne, kritične in sintetične znanstvene obdelave zgodovine NOB in revolucije, je dovolj zgovoren dokaz, da zanemarjamo to najvažnejšo vsebinsko problematiko. Ljudje, ki imajo vse sposobnosti in kvalitete, da podajo zgodovino v luči marksistične dialektične metode, so največkrat obremenjeni z drugimi operativnimi dolžnostmi in se zgodovini NOB ne morejo posvetiti, drugi pa, ki konkretno obdelujejo to zgodovino, se pa kot posamezniki ne čutijo dovolj močne za take naloge, se bojijo

kritike morebitnih napak in s tem v zvezi tudi neljubih posledic. Prav zaradi tega se vsak tudi izmika odgovornosti, da prevzame tako nalogo, česar pa ne bi bilo, če bi to odgovornost delili — če bi delali kolektivno in z medsebojno pomočjo odpravljali napake že med delom samim. Posameznik, ki bi mu naložili obdelavo določenega dela celote, ki bi bil vključen v organizacijsko uvrščen kolektiv, od katerega bi prejemal pomoč med delom samim, bi vsekakor bil sposobnejši za take naloge. Tako se pa vsakdo loteva le lažje tematike, poglavitno pa pušča ob strani.

(Konec prihodnjije)

Vojnik Bakič: Spomenik padlim borcem v Bjelovaru

Še o 9. septembru 1943

(NADALJEVANJE S 1. STRAN)

bi bilo mogoče zahtevati, da bi bili 8. septembra 1943 že v oboroženih partizanskih skupinah NOV, ker je bilo to praktično nemogoče.

Vse, kar smo tu navedli, dokazuje, da je predpis o 9. septembru 1943 za borce v priključitvi krestovskih Primorske krivičen in ga je treba spremeniti.

Zato borbevske organizacije na terenu in Združenje ZB NOV občine Koper predlagajo, naj se za vse borce priključitvi pokrajini, ki so se takoj po povratku iz internacije, zaporov, konfinacije, kazenskih bataljonov in drugih podobnih vojaških formacij pridružili oboroženim edincem NOVJ in se borili do osvoboditve, osvaji za pridobitev statusa borca datum 29. november 1943, to je datum, ko je bil na zasedanju AVNOJ sprejet sklep o priključitvi Slovenskega Primorja in Istre k Jugoslaviji.

P. A. — Ogarev

Sporna ločnica

S člankom, ki je izšel pod gornjim naslovom v rubriki »Ob tabornem ognju« v 32. številki vašega cenjenega in čednega bolj zanimivega časopisa, se

v celoti strinjam. Mislim, da je zakonodajalec preveč umetno ločil borce do 9. 9. 1943 in njem. Pri tem najbrž ni upošteval posebnosti, ki pa včasih lahko zajemajo cele pokrajine. Imam vtis, da je bil ta predpis premalo v javni razpravi ali pa se ugotovitve razprave niso upoštevale.

Pravilno je poudarjena posebnost, ki velja za borce, ki so do tega datuma bili dejansko in formalno italijanski državljani, celo služili njeno redno vojsko ali bili mobilizirani v posebne delovne enote. Ti prav gotovo — čeprav so bili s srcem pripadniki naprednega gibanja — niso mogli že prvi dan vstopiti v partizane, marveč so vstopili šele ves september in tudi pozneje. Zakaj bi bil tisti, ki je vstopil v partizane po polnoči 9. 9. 1943, tudi materialno prizadet in tudi drugače obravnavan kakor tisti, ki je vstopil nekaj ur po prej?

Ali ni tu preveč formalnosti, ko vendar gre za človeka, in povrh še človeka, ki se je odločil za aktivni boj in s tem tudi za žrtve. Ali je bil boj po kapitulaciji Italije kaj lažji, ali je morda zahteval manj žrtve? Če človek gleda skozi predpis, dobi tak vtis. Tisti, ki smo se na tem

Franc Kofol-Pero uničil štiri kompozicije v eni sami noči

Po polurni hoji je skupina prispela do železniškega križišča, kjer se od proge Vinkovci — Privlaka odvaja krak proti Brčkemu.

PRİČAKOVANJE

Ko so bili zamirali vse te proge, so diverzanti, utrujeni in premraženi, krenili nazaj proti svojemu izhodišču. Spotoma so

se jezili na tovariša, ki mu je bila puška med delom zdrsnila z ramen, trdo udarila ob tračnico in se sprožila. Bali so se namreč, da je strel opozoril sovražnika in da utegne akcija sproči tega propasti.

»Nikar ga ne zmerjajte,« jih je miril komandant. »Navzlic temu je vse v redu. Lahko bi bil še kdo ranjen. Za nas je najvažnejše, da bi eksplodirala mina na glavni progli.«

Vsi so se z njim strinjali. Toda do eksplozije, kot nalašč, ni hotelo priti. Ko je tam mimo pripeljal vlak, se mu ni česar zgodilo. Borci se razočarano gledali za vlakom, ki je drvel po progli in puščal za seboj dolgo ognjeno grivo. Čeprav jim tega ni nihče ukazal, so molče posedli po tleh. Ali ves njihov trud res ne bo kronan z uspehom?

Pol ure kasneje je eksplodirala mina na vukovarski progli. Vlak je vrglo v zrak. Borci so takoj postali boljše volje. Dvignil so se z mroke zemlje in krenili dalje.

Kmalu nato se je oglasila močna eksplozija z glavne proge. Sledil ji je lom in ropot. Čez dvajset minut se je to še enkrat ponovilo. Nihče ni mogel vedeti, kaj se tam dogaja. Ko pa je uro kasneje prihitel vodnik Jankovčanin, jim je povedal, da so vžigalniki, ki so jih bili postavili, odpovedali in da je moral teči v Markovce po baterije in nato popravljati mino. Zato je namesto prvega zletel v zrak šele drugi vlak, ki je pripeljal tod mimo. Nihče pa ni mogel pojasniti, kaj je pomenila zadnja eksplozija.

Ob zori je sporočil stražar, da je slišal močno eksplozijo tudi s proge Vinkovci—Privlaka.

Ko se je bilo zdanilo, se je komandantu približal neka kmetica in izpod rute izvlekla pismo. Na hrupavem ovojnem papirju je bilo napisano s tintnim svinčnikom:

»Nocoj je bil na progli Vukovar—Vinkovci uničen vojaški vlak. Le malo kasneje je na glavni progli Beograd—Zagreb zletel v zrak še en vojaški transport. Dvajset minut zatem pa se je vanj zaletel tovorni vlak, ki je prihajal iz nasprotna smeri. Ob petih zjutraj pa je zapeljal na mino pri Privlaku še četrti vlak. Iskreno čestitam. Z.«

»Vse kaže, da smo imeli izvrstno žetev. Ni slaba stvar uničiti štiri vlake v eni sami noči,« je sklepal Kafol.

Vendar Kafol in njegovi diverzanti s tem še niso bili zadovoljni. Medtem ko so Nemci čistili proglo in zapirali ljudi v okoliških vaseh, so se sremski diverzanti pripravljali na nove akcije.

»LEPO JE IGRAL TA VAŠ RADIO!«

Naslednjega dne so se premaknili v Vinkovačke Banovce,

(NADALJEVANJE IN KONEC)

kjer so odborniki nastanili borce po hišah. Komandanta so napotili v baba-Stazino hišo. Z njim sta bila še borca Djordje Konjević in Alojz Rebersak-Johan. Baba-Stazini sinovi so naložili ogenj v peči, ki je s svojo toploto kmalu uspavala utrujene partizane.

Opoldne, ko so se prebudili, so pričeli pripravljati nove mine. Med tem opravilom pa jim je baba-Stazina snaha prinesla kosilo. Ko je na mizi videla baterije, žico, škatle in različno orodje, je takoj ugotovila:

»Vem, kaj delate. Popravljate radio!«

Borci ji niso mogli ničesar odgovoriti. Če bi ji izdali, da pripravljajo mine, bi domače preveč prestrašili. Zato so ji kar pritrdili. Hip kasneje se je snaha vrnila z baba-Stazo, da bi tudi njej pokazala »radio«. Baba-Staza pa je hotela vedeti:

»Kdaj pa ga bomo lahko poslušali?«

»Nocoj, mati,« je je Pero z nasmehom odvrnil. »Okrog osme ure zvečer se bo oglašal.«

Vsi v hiši so potem nestrpno pričakovali, kdaj bo napolnil čas za poslušanje »radia«. Toda okrog šestih so partizani nenadoma odšli v neznan smer. Baba-Staza je nekajkrat prišla v sobo pogledat, če morda partizani le niso pustili »radia«. Zaman. Na peči so ostale le volnene nogavice tovariša Pera in nič drugega.

Medtem pa so se partizani med Šidskimi Banovci in Djeletovci že približevali glavni železniški progli Zagreb—Beograd. Dvajset minut kasneje bi moral pripeljati nemški transportni vlak iz Zagreba. Nemci so pred vlaki te vrste navadno s patroljami natančno preiskovali proglo. Zato je bilo treba naglo ukrepati. Četa je zasedla položaje ob progli, komandant pa se je z osmimi borci približal nasipu. Zemlja je bila mokra, vendar ni to nikogar motilo. Vsi so prisluškovali, kdaj bodo začuli ropot bližajočega se vlaka.

Ni bilo treba dolgo čakati. Vlak se je že bližal. Oddaljen je bil le še nekaj sto metrov. Nemške patrolje tokrat ni bilo. Niso smeli več odlašati: z največjo naglico je bilo treba položiti mino.

»Na proglo!« je ukazal komandant.

Trije borci so krenili v smer, od koder je prihajal vlak, drugi trije pa v nasprotno smer proti Šidu. Njihova naloga je bila neposredno zavarovanje skupine, ki je postavljala mine. Delali so z vso naglico: Zabož z razstrelivom so postavili med prage, kable, ki so povezovali baterije z razstrelivom, pa so potegnili čez tir. Luči z lokomotive so že osvetljevale proglo.

»Končano,« je vzkliknil Kafol. Borci so se umaknili s proge. Komandant pa se je spotoma spotaknil in padel pod nasip. Ni smel več vstati, bilo je že prepozno. Lokomotiva je zdrvela mimo njega in zapeljala na mino. Tedaj se je močno zasvetilo. Hkrati je strahovito počilo. Kolesa, kosi železa, deske in premož je padalo okrog Pera, ki je nepomnožno ležal, tako da so se borci že ustrašili, če ni mrtev. Stekli so proti njemu.

»Nazaj!« jim je zavpil in z nekaj skoki je bil že med njimi. Iz razbitih vagonov so se oglašali dolgi rafali. Prepozno: partizani so se v temni noči že oddaljevali od železniške proge.

Čez kak mesec dni so partizani ponovno prišli v Vinkovačke Banovce. Ko je baba-Staza zvedela za njihov prihod, jih je takoj poiskala.

»Kje pa imate komandanta?« je spraševala.

Pero ji je pristopil in jo prijazno pozdravil.

»Tako, tisto noč sem pa le slišal tvoj »radio!«. Zares je lepo igrati! Toda drugi zaigraj tudi ob drugih vaseh, saj nam Nemci že brez tega ne dajo miru. Če pa ti je lažje igrati blizu naše vasi, potem kar igrati,« je rekla starka, ki je izpod predpasnika izvlekla nekaj zavitek in ga ponudila Peru.

»Notri so nogavice, ki si jih bil takrat pozabil. Razen tvojih pa sem priložila še nekaj mojih novih. Sam bog ve, kje ti je sedaj, ko prihaja zima v deželo, tvoja mati.«

Podpolkovnik
PETAR OPAČIĆ

območju borili, vemo, da so bili ti boji prav tako hudi, žrtve pa morda še celo večje.

Torej čemu predpis tako krivično loči borce na »boljše« in »slabše«, na tiste, ki jim gredo take pravice, in tiste, ki jim gredo druge — manjše pravice?

Predlog pisca članka, da naj bi ta datum premaknili na 29. november 1943, ko je drugo z

sedanje AVNOJ tudi formalno priključilo slovensko Primorje in Istro matični deželi, se mi zdi bolj pravičen in za večino primorskih borcev ugoden.

Vsak predpis je mogoče spreminiti. Zato sem prepričan, da je mogoče spreminiti tudi tega, zlasti ker gre za človeka — borca. Zdravko Vidrih, Ljubljana

Na kongresu bo treba spregovoriti tudi o skrbi za člane

(NADALJEVANJE S 1. STRAN)

načinu reševanja teh zadev. Nujno je namreč, da organizacije ZB NOV proučujejo socialno zdravstvene razmere članov in v povezavi z drugimi družbeno-političnimi organizacijami, predvsem s SZDL in občinskimi organi skrbijo za uspešnejše reševanje perečih zadev borcev, kot so to vprašanja stanovanj, zdravstveno varstvo udeležencev NOB, skrb za šolanje njihovih otrok in skratka skrb za zboljšanje njihovega standarda v zvezi z družbeno ekonomskim razvojem naše dežele.

Vzporedno s tem je treba

skrbeti, da pridejo do priznanja posebne dobe tudi tisti, ki so bili aktivni udeleženci NOB, ki pa se ne znajdejo pri uveljavljanju svojih pravic. Takih ni malo, vsekakor pa jih je manj kot tistih, ki so neupravičeno prišli do priznanja posebne dobe.

To je samo nekaj misli, nekaj konkretnih predlogov, o čem bi bilo vredno spregovoriti na kongresu. Toda prav gotovo bo še precej drugih zadev, o katerih bo govora, kajti kongres bo moral v svojih sklepih vsen organizacijam ZB NOV nakažati smer dela za nadaljnja štirileta.

V. M.

Vojaške zanimivosti

Ali je vojskovanje možno tudi na Arktiki?

Operacije na arktičnem območju zahtevajo izredne fizične in psihične napore, predvsem zaradi mraza in vetrov. Tudi gibanje je zelo težavno. Kadar je sneg, pehota uporablja smučke, material pa prevajajo s sanmi in traktorji. Med drugo svetovno vojno so uporabljali traktorje, ki so za sabo vlekli večje število sanj. Po vojni pa so Američani konstruirali posebno amfibijsko vozilo, ki ima elektromotor na vsakem izmed šestih koles in ki lahko vleče do 150 ton materiala na šestih saneh.

Novo opremo za vojskovanje v arktičnih razmerah in izdržljivost ljudi so že večkrat preizkušali na manevrih. Američani so imeli takšne manevre pred osmimi leti na Aljaski in se jim je udeležilo 16 tisoč vojakov ter pet tankovskih čet. Ob tej priložnosti so poslali eno izmed tankovskih čet na 1300 kilometrov dolgo pot. Po osmih dnevih pohoda so ugotovili, da je tankovska četa celo v takšnih razmerah povsem sposobna za boj.

Tudi sovjetska armada ima na Kavkazu in Uralu posebne poligone, na katerih urijo svoje enote za vojskovanje pri temperaturah do -50 stopinj C, manevre in vaje pa izvajajo po vsem sovjetskem delu Arktike, od Beringovega morja do Laponske.

Kanadčani so ugotovili, da telo še najbolj izolira in preprečuje znojenje volnena obleka v kombinaciji z usnjem in krznom. Kot obutev priporočajo škornje iz kloboučevine, za obraz pa masko iz gamsove kože z očali.

V arktičnem območju potrebuje vojak tudi močnejšo hrano in so jim zato povečali vrednost dnevnega obroka s 3000 na 5000 kalorij.

Kakšni so oklopni čolni?

Oklopni čoln je majhna vojna ladja, toda zelo hitra, obdana z okloпом in oborožena. Oklopne čolne uporabljajo predvsem za akcije na rekah; za uničevanje nasprotnikovih obrambnih točk ob bregu, nasilno ogledovanje in podporo enoti, ki delujejo z obali rečnih bregov.

Sovjetska vojna mornarica je med drugo svetovno vojno imela precej oklopnih čolnov, ki so bili težki po 40 ton. Obdajal jih je 8 mm debel oklop, njihove kupole pa so bile zavarovane celo s 30 milimetrov debelo jekleno ploščo. Pluli so s hitrostjo 30 kilometrov na uro, med oborožitvijo pa so imeli po en ali dva topa kal. 76 mm in prav toliko mitraljezov. Nekateri oklopni čolni niso imeli več topov temveč reaktivne večevne metalice.

Po drugi svetovni vojni so v Sovjetski zvezi začeli graditi še popolnejše oklopne čolne: so težji (po 100 ton), hitrejši (50 kilometrov na uro), z močnejšim okloпом (tankovskim namesto topniškim) in so bolj oboroženi (top kalibra 88 mm).

Kaj je »patent na čin«?

Do 1825. leta, ko so v kneževini Srbiji ustanovili prve enote redne vojske, sta v vsej Srbiji bila samo dva oficirja. Pet let kasneje jih je bilo sedem, 1833 lepa pa že trideset. To so bili zvečine avstro-ogrski in ruski podoficirji srbske narodnosti, ki so prestopili v srbsko vojsko.

V Srbiji sprva ni bilo posebnih oficirskih šol in so zato gojence pošiljali v Rusijo na triletno šolanje. Ko so se vrnili, so jih proglašali za oficirje, v znak oficirskega dostojanstva pa so jim dali sabljo in kapo, kasneje pa poseben dekret »patent na čin«. Leta 1850 je prišlo do ustanovitve artilerijske šole, ki se je trideset let kasneje razvila v vojno akademijo. Tako se je do leta 1900 v Srbiji izšolalo že 1037 oficirjev.

V Crni gori so sprva imeli oficirske položaje le plemenski poglavarji in borci, ki so se prav posebej odlikovali. Med črnogorsko-turško vojno (1876-78) je v Crni gori bilo le pet oficirjev, kasneje pa jih je nekaj prišlo iz italijanskih vojaških šol, dokler niso 1896. leta ustanovili svoje artilerijske, 1903. leta pa pehote oficirske šole.

Z lastnim topom od Urala do Labe

Posebni dopisnik »Komsomolske pravde« A. Skripnik, je objavil zanimive podrobnosti o rodoljubju in vojskovanju sovjetskega topničarja Stepana Pavloviča Smoljakova, ki je svojo obveznost do domovine izpolnil na nenavaden način

V majhnih, svetlih prostorih mestnega muzeja, ki mi ga je razkazoval njegov direktor Igor Evgenjevič Kesler, sem postal pozoren na neko fotografijo: narednik, zdrav kot dren, z roko na zaklepu havbice. Slika se od drugih ne bi toliko razlikovala, če ne bi bilo na njej fantovega obraza, širokega, po rusko odkritosrčnega in dobrohotnega, z jamicami na licih.

»Kdo je to?« sem povprašal. »O, gre za nenavadno zgodbo, ki se je daleč od teh krajev začela pred triindvajsetimi leti...«

Smoljakov bi rad kupil top

V nekem, s snegom zametanim uralskem mestecu je v hranilnici pred okencem stal vojak in nestrpno čakal, kdaj bo prišel on na vrsto. Naposled je lahko blagajničarki pomolil svojo hranilno knjižico.

»Prosim,« je rekel, »če mi izplačate vsoto. Vse.«
»Toda, vi ste vložili v Vladivostoku. Čakati boste morali vsaj mesec dni, preden boste dobili denar.«

Vojak se je vznemiril. Celo mu je postalo potno.
»Zakaj? Sicer pa ne morem čakati in mi je denar nujno potreben.«

»Ni pomoči, tovariš,« mu je ravnodušno odgovorila blagajničarka in mu vrnila knjižico.

Vojak pa le ni odnehal in je še odločneje zahteval:
»Če je že tako, pa pokličite vašega šefa.«

Prišel je šef, invalid mračnega obraza in z leseno nogo, poslušal vojakovo pripovedovanje, nato pa odkimal:

»Ničesar ne moremo storiti za vas. Predpisi so pač predpisi. Počakati boste morali.«

»Toda, jaz ne morem čakati,« se je razburil vojak, »ker

odhajam na fronto. Denar pa nujno potrebujem.«

»Kakšne težave so vas neki doletele?«

Vojak ni vedel, ali naj pove po resnici, nazadnje pa je le pojasnil:

»Razumeš, kupujem top.«
»Kaj?«
»Top...«
»Top...«
»Kakšen top neki?«
»Čisto navaden... Havbico.«

Na fronti ni imel sreče

Stepan Smoljakov je bil že od mladih let brez doma. Ko so 1930. leta začeli govoriti o izgradnji Komsomolska ob Amurju, se je kot štirinajstletni fant napotil tja na Vzhod. Stepan je delal kot tiskar v Landoku, nato pa kot pristaniški delavec in delovodja v Vladivostoku.

Konec 1940. leta je napočil čas, ko je moral tudi on v vojsko. Poslali so ga na fronto pri Volhovu. Tam pa ni imel sreče. Komaj je bil prisel na prednje položaje, si izkopal luknjo in se začel privajati, ga je že zadelo. Tako so ga kar trikrat morali poslati v bolnišnico. Življenja po bolnišnicah je bil kmalu do grla sit.

Avgusta 1942. leta so ga poslali na Ural v minometno šolo. Slišati je bilo, da bodo njegovo enoto nanotili nekam proti vzhodu. Ko na je Stepan zvedel, da so sovjetske enote osvobodile Novo Kalitvo, njegov rojstni kraj, ni mogel več vzdržati.
»Tam se fantje vojskujejo, jaz na sedem v zaledju in je soloh vprašanje, če bom še kdaj prisel na fronto,« je razmišljal.

Kam z denarjem?

Tedaj pa ga je nenadoma prešinila misel. Kaj, če bi vse

svoje prihranke odstopil državi? Sam je, denar mu ni potreben, država pa bi le nekaj imela od njega... Sicer pa bi lahko za ta denar kupil mitraljez — morja da pa celo top? Nato bi se izuril za topničarja in s svojim topom odšel na fronto...

Komandanta artilerijskega polka Jutkina je vojakova želja zelo ganila. Rekel mu je, naj prisede, in mu pokazal slike raznih topov.

»Katerega bi rad?«
Stepan je listal po albumu, nazadnje pa se je le odločil za enega izmed njih:
»Tegale tu.«

To je bila havbica kalibra 122 milimetrov. Stepan je že isti dan šel v hranilnico po svoj denar, ki so mu ga napolnili iz plačal. Resda je za nakup havbice imel 43 rubljev premalo, vendar so mu tovariši šli na roko in mu posodili ta denar. Čez: »Po vojni nam boš že kako vrnil...«

Iz boja v boj

Stepan Smoljakov se je najprej izuril za topničarja, nato

pa so mu dovolili, da si za svoj top sam izbere moštvo. Njegova havbica št. 7811 je doživela svoj ognjeni krst marca 1943. leta v sklopu 175. strelske uralske divizije. Stepanov top je imel zelo ugoden položaj na nekem hričku, odkoder je lahko zelo natančno obstreljeval fašiste. Tako po končani artilerijski pripravi napada so priletela sovražnikova letala. S trupi so malodane drsela po mrežah za maskiranje in tolkla iz neposredne bližine po sovjetskih položajih.

Nato so pripoteli še tanki. Topničarji, počneli od dima in saj, so brez prestanka obstreljevali kovinske pošasti.

Pri Murmolu se je zgodilo, da se je artilerijski divizion prebil daleč naprej, pehota pa je zaostala. Nemci so se močno utrdili v štirih stebah. Izvidniki so ugotovili, da se pri eni izmed njih stikajo sovražnikovi strelski jarki, v drugi je skladišče granat, v naslednjih dveh pa nemški štab. Preden so se Nemci znašli, je Stepan vžgal po njih, da je kamenje letelo

na vse strani. Nato pa jih je dohitela še pehota...

»Kako naj bi jim prepustil svoje premoženje...«

Do najhujših bojov je prišlo severno od Varšave, pri Bugonarovu. Takrat so po hitlerjevcih streljali kar neposredno, toda onih je bilo vse več in več. Sosednji dve havbici sta že umolknili. Sovjetske enote so se začele umikati. Stepanova posadka pa je še nadalje vztrajala. Nemci so bili že tako blizu, da jih je bilo treba odganjati z brzostrelkami. Vzdržali so, dokler jim ni prispela pomoč.

Dvajset let kasneje sem vprašal Stepana Smoljakova: »Zakaj se tedaj še vi niste umaknili?« Stepan se je nasmehnil: »Vse kaže, da se je v meni vzbudil lastniški čut. Imel sem svoj top in kako jim bi le mogel prepustiti svoje premoženje...«

Tako so osvobodili Varšavo in Prago ter se borili za Berlin in mnoga druga mesta. Njihova imena so napisali na jekleni ščit. Do Labe, kjer so izstrelili zadnjo, 3234. granato, sta od prvotnega moštva havbice ostala le še dva borca. Tedaj se je Stepan dokončno poslovil od svoje havbice, ki mu je zvesto služila več kot dve leti. Izročil jo je 175. strelski uralski diviziji.

KOMANDANT UKRAJINSKEGA PARTIZANSKEGA ODREDA D. MEDVEDJEV PRIPOVEDUJE O NENAVIDNIH DOGODIVŠČINAH SOVJETSKIH OBVEŠČEVALCEV V ROVNEM

»Agenti« in »špekulanti«

Agent kvizliške policije Marčuk je bil že dolgo pozoren na največjo komisijsko trgovino v mestu. Nekajkrat je namreč opazil nekega špekulanta, kako prihaja v trgovino in kupuje razne stvari. Da pa gre za špekulanta, mu je postalo jasno

tistega dne, ko ga je videl kupiti kirurške instrumente in novo obleko, ki mu po velikosti sploh ni mogla ustrezati. Sklenil je, da bo izredno priložnost, ki se mu ponuja, temeljito izkoristil: špekulanta ne bo zaprl, zato pa bo iz njega iztisnil čim več denarja.

Nekega dne je z nekim svojim tovarišem počakal neznanca v komisijski trgovini in začel z njim razgovor. Neznavec mu sprva ni zaupal. Kljub temu pa so kmalu vsi trije stopili v sosednjo restavracijo, da bi zalili poznanstvo.

Agent sta naročala najdražje jedi in pijače. Zakaj bi varčevala, ko pa bo ves račun moral itak plačati špekulant? Neznavec se ni upiral. Ko pa je bilo gostije konec, mu je Marčuk dejal:

»Špekulirati je treba z glavo, ne pa tako kot ti: dobila sva te v roke, da tega nisi opazil nisi. Le poglej tale papirček!«

Pod nos mu je pomolil policijsko legitimacijo. Nato mu je obljubil, da ga bo spustil le v primeru, če mu bo izročil večjo vsoto denarja.

Proti vsakemu pričakovanju pa se špekulant sploh ni vznemiril. Ko je bil pojedel vse, kar je bilo pred njim, je ukazal agentoma:

»Plačajta!«

»Kaj? Se ti meša?«

»Špekulant« je nato iz žepa potegnil knjižico in jo pokazal agentoma. Iz dokumentov — bili so seveda ponarejeni — je bilo razvidno, da imata pred sabo Vladislava Antonoviča Jankeviča, gestapovskega sodelavca v Rovnem.

S tem se je položaj za mizo povsem spremenil. Agent sta ne le poravnala račun, temveč sta se mu celo opravičevala, kajti domači policisti so se nemških policistov strahovito bali. Ko so bili spet na ulici, sta agenta poiskala kočijaža in »Jankeviča« spremila do njegovega stanovanja.

»Špekulant« pa ni bil hudoben človek: Marčuku je obljubil, da ga bo še kdaj obiskal...

Jankevičovo pravo ime je bilo Mihail Makarevič Ševčuk, bil je borec našega partizanskega odreda.

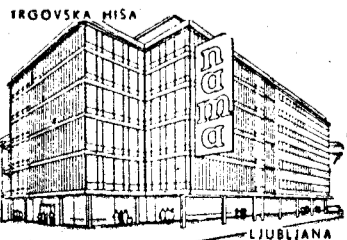
FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Tovariš Jožef Štakolič iz Nove Gorice nam je za fotografijo v 28. številki »TV 15« posredoval naslednje podatke: Fotografija je nastala mesec marca 1943 v Goriških Brdih v vasi Figovci pri Kojskem. Predstavlja skupino VOS, ki se je zadrževala v vzhodnih Brdih. Prvi na levi je komandir tov. Gorazd, pravega imena se ne spominjam. Drugi je tov. Ali, po rodu Rus, ki je padel v začetku 1944. leta v Planini nad Figovco. Tretji je Polde, študent medicine iz Ljubljane, ki je padel konec 1. 1944 v Trstu. Ženska v ospredju je Darinka, doma iz Pevme pri Gorici (Italija). Peti v prvi vrsti, oblečen v italijansko uniformo, je tov. Tomaž, doma nekje s Tolminskega, ki je padel 1944. leta v okolici Kobarida. Šesti v 2. vrsti je Miloš Kumar iz Kojškega, ki je padel v Renčah pri Gorici 1. 1945 kot komisar čete VDV. Sedmi v 2. vrsti je Alojz Drufovka iz Podsabotina. Zadnji na desni pa sem jaz, Jožef Štakolič iz Huma št. 25 pri Kojskem. Imen drugih tovarišev se ne spominjam. — Tovarišu Štakoliču se lepo zahvaljujemo za podatke.

Današnja fotografija pa ni iz zadnjih, temveč iz prvih let partizanstva. O tem pričajo pokrivala — triglavke s trobojnicami. Kdo so ti partizani? Eni so v uniformah — najbrž gre za uniforme stare jugoslovanske vojske — drugi pa v civilnih oblekah, vsi pa so oboroženi: prvi na levi ima celo pištolo v roki. Kdor bi kaj vedel, kje in kdaj je nastala slika in koga predstavlja, naj sporoči našemu uredništvu.

V novi trgovski hiši

noma

v Ljubljani, Titova cesta

Non-stop od 7.30 do 20. ure
6 prodajnih etaž
10.000 artiklov
za dom, družino, gospodinjstvo, šport
Obročno odplačevanje.
10% popust pri nakupu s tujo valuto.
Dostava na dom.

300 HEROJEV pred Königsbergom

Glavno mesto Vzhodne Pruske Königsberg, sedanjí Kaliningrad, je več stoletij stara trdnjava, obdana z utrdami, okopi in jarki. Iz knjige sovjetskega pisca V. N. Baljazina »Juriš na Königsberg« zveemo, koliko junaštva — kljub najmodernejši oborožitvi — je bilo potrebno, da so enote 2. in 3. beloruske fronte osvojile to strupeno nacistično gnezdo.

Mesto je branilo 150.000 nemških vojakov s 400 topovi in 100 tanki, pri obrambi pa jim je pomagalo še 170 letal. Okoli mesta sta se raztezala dva obrambna položaja. Samo v prvem, zunanem pasu je bilo 15 velikih utrd z 49 topniškimi baterijami. V zadnjih sedemdesetih letih so obrambne objekte neprestano dopolnjevali in modernizirali. Vsaka utrdba v zunanem obrambnem pasu je imela svojo električno centralo, restavracijo in skladišča. Pred sovražnikom jih je med drugim varovala žična ovira, v kateri je krožil električni tok. Tod pa so bili tudi težki topovi, ki so bili v stanju izstreliti 300 kg težke granate do 30 kilometrov daleč.

V drugo, notranjo obrambno črto pa je spadalo na stotine bunkerjev in za obrambo pripravljenih tovarn in drugih stavb. Pred njo se je raztezal globok jarek poln vode.

V samem mestu so Nemci utrdili in pripravili za obrambo več sto hiš, v stolpih in na zvonikih pa so imeli opazovalne postaje z najsodobnejšimi periskopi. Ceste in ulice so pregradili z barikadami, mnoga okna pa zazidali in pustili le ozke strelne line.

K utrjevalnim delom so pristopili vse za delo sposobne ljudi. Naj omenimo, da so do začetka marca 1945 izkopali globoke protitankovske jarke v skupini dolžini kakih petdeset kilometrov, pred katerimi so prikriji na deset tisoče min in fugas. Nemško poveljstvo je bilo prepričano, da bo tako utrjeno mesto vzdržalo še tako hud sovjetski napad.

Sovjetsko poveljstvo pa je menilo drugače. Sklenilo je, da bo mesto napadlo hkrati iz vseh strani. To pa zato, da se branilci obkoljenega mesta ne bi mogli nikjer prebiti in se pridružiti drugim enotam, ki so bile izven obroča.

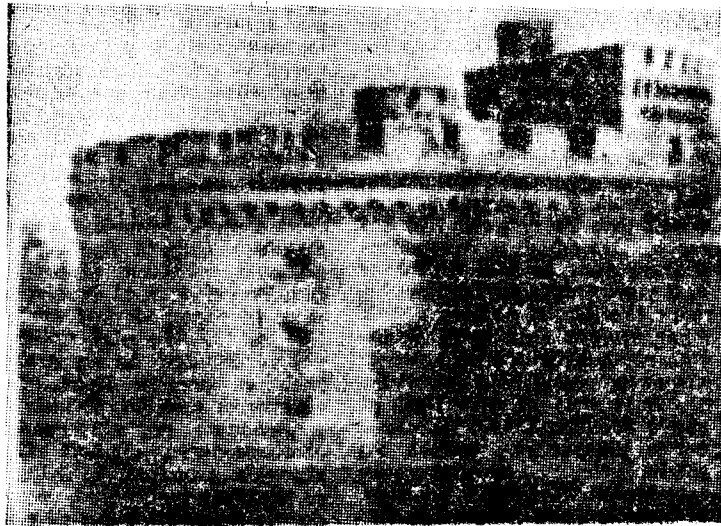
Vsak komandir pohetne enote, tanka ali topa, je natančno vedel, kaj je njegova naloga. Čeprav se sovražnik ni oglašal z vsem svojim orožjem, so oblegovalci še pred začetkom napada vedeli za 24 velikih utrd, kakih 900 bunkerjev, 180 utrjenih kamnitih stavb in 108 opazovalnic, ki so si jih starešine nato vrisali v svoje karte.

Med pripravami za napad so v sovjetskih enotah sestavili večje število jurišnih skupin, v vsaki izmed njih pa je bilo od 30 do 80 mož s težkimi mitraljezi, enim ali dvema topoma, puškomitraljezi in metalci ognja, v nekaterih pa so bili celo tanki in samohodni topovi. Te skupine in druge enote so se v zaledju fronte urile v naskakovanju raznovrstnih ovir in utrd, metanju bomb, miniranju itd. Na izhodišnih položajih za napad so položili tračnice, da bi se sovjetski težki topovi lahko čimbolj približali nemškim utrdam.

V noči od 5. na 6. april 1945 so sovjetske enote po predhodnem štiridnevem topniškem ognju

krenile v napad in so že do osmih zjutraj osvojile prve obrambne položaje, 600 do 800 metrov globoko. Ob desetih se je spet oglašilo kakih 5.000 sovjetskih topov, ki so tri ure neprestano obstreljevali objekte na prvem in drugem obrambnem položaju. Nad mestom se je dvigal dim in prah. Granate srednjega in večjega kalibra so razmetavale zemljo in odkrivala mnoge podzemeljske utrdbe.

Ob enih popoldne je pehota ponovno jurišala. Do sila hudih bojov je prišlo za utrdbo »kralj Friderik«, ki jo je obda-

Utrdba »Wrangel«, ena izmed starih in novih utrd, ki so obkrožale Königsberg

jal širok jarek, napolnjen z vodo. Jurišne skupine so se pod zaščito dima in topniškega ognja skušale v utrdbo prebiti čez most, vendar so jih Nemci s protinapadom zavrnil. Nato je skupina vojakov preplavala jarek in se z ročnimi bombami skozi luknje, ki so jih v zidovih kakih dvesto metrov dolge utrdbe napravile granate, prebila v notranjost trdnjave.

Napadalci so naleteli na trdovraten odpor tudi iz drugih utrd kot, denimo, iz utrdbe »kralj Friderik Viljem II«. Tu je bilo kakih 400 nemških vojakov z 22 topovi, utrdba pa je imela lastno električno centralo, bolnišnico in velike zaloge municije. Utrdba je padla šele naslednjega dne proti večeru, ko se je čez jarek prebrlo nekaj pionirjev in pod varstvom hudega ognja in ostrostrelcev pobralo kakih 200 min pred utrdbo. Nato so se pionirji pri-

plazili do zidovja, na treh krajih pristonili mine in jih vžgali. Po eksploziji je bilo v zidovju videti precejšnje luknje, ki so jih pionirji obmetavali z ročnimi bombami vse dotlej, dokler ni prispela jurišna skupina in vdrla v notranjost trdnjave.

Naslednjega dne, 7. aprila, sta bila v sovjetskih rokah že 162 bloka izmed 882, kolikor jih je bilo v vsem mestu. Tega dne zjutraj je 1.440 sovjetskih letal tri četrt ure strahovito bombardiralo mesto, nato pa so tanki in pehota ponovno napadli. Jurišne skupine so iz vseh strani prodirale proti mestnemu središču in so do noči osvojile še 450 mestnih blokov.

Za vsak blok, za vsako utrjeno stavbo in za vsako nadstropje se je bilo treba ogorčeno boriti. Sovražnik se je trdovratno branil, vendar prodiranja sovjetskih enot kljub pogostim protinapadom ni mogel več zaustaviti. V naslednjih dveh dneh, 8. in 9. aprila, se je sovražnik upiral le še ponekod. 10. aprila pa v Königsbergu ni bilo več organiziranega sovražnikovega odpora.

x x x

V štiridnevih bojih za Königsberg so sovjetske enote ujele 94.000 nemških vojakov in oficirjev, zaplenile pa približno 4.000 topov in minometov, 4.673 mitraljezov, 89 tankov in samohodnih topov, 119 oklopnih transporterjev, 8.560 vozil in še mnogo drugega vojaškega materiala.

Sovjetske enote, ki so se udeležile bojev za Königsberg, so se izredno junaško borile; o tem nam priča tudi podatek, da si je takrat naziv »heroja Sovjetske zveze« pridobilo več kot 300 vojakov in starešin.

KAKO JE BIL DRAGOJLO STOJČIČ POHVALJEN, ČEPRAV JE PREKRŠIL UKAZ VRHOVNEGA KOMANDANTA TITA

Nediscipliniran topničar

OB PREBOJU NA SUTJESKI JE 2. PROLETARSKA BRIGADA V IZREDNO TEŽAVNIH OKOLIŠČINAH OHRANILA PROTITANKOVSKI TOP, ČEPRAV JE BIL VRHOVNI KOMANDANT UKAZAL, DA JE TREBA VSO TEŽJO OBOROŽITEV ZAKOPATI. ZA PREKRŠITEV POVELJA JE »KRIVNEKDANJI KOMANDIR ČETE S TEŽKIM OROŽJEM DRAGOJLO STOJČIČ, SEDAJ UPOKOJENI POLKOVNIK.

»Znašli smo se v sila težavnih razmerah,« pripoveduje Dragojlo Stojčič. »Vrhovni štab je ukazal, da je treba vso težjo oborožitev zakopati, konje in mule pa uporabiti za prenos ranjencev. Ukaz je bilo treba izvesti. Vedel pa sem, da brez topov in mitraljezov ne bomo mogli. Zato sem sklenil, da bom navzlic ukazu zadržal protitankovski top »škoda« kal. 37 mm.

Z nekaterimi borci svoje čete sem ostal na začetju 2. divizije. Jaz sem bil prvi, ki sem nosil cev kakih devetdeset kilogramov težkega topa, nato pa so jo prevzeli še drugi borci. Tako smo prenašali svoj top prek hribov in dolin, ne da bi kdo za to vedel. Svojo skrivnost smo ljubosumno zadržali zase, zanj je izmed vseh vedel le komandant Peko Dapčević.

Naše enote so se v teh dneh zadrževale v bližini Miljevice.

Ob tej priložnosti so razbile četo Nemcev, ki pa jim je na pomoč prihitelo sedem tankov. Namravali so nam preprečiti prehod čez cesto Kalinovik—Foča.

Videl sem, da ne smemo več čakati in sem ukazal: »Protitankovski top 2. proletarske brigade, naprej!« Povelje je šlo vzdolž kolone od borca do borca. Nekdo izmed borcev 1. proletarske brigade pa je vzkliznil: »Le komu je sedaj do take šale!« Ko pa so se pokazali moji borci s protitankovskim topom, so borci začeli navdušeno metati titovke v zrak.

Imeli smo le tri granate in zato sem ustrelil šele tedaj, ko so se mi nemški tanki približali na kakih petnajst metrov. Vedel sem, da moram zadeti. Tako sem uničil najprej enega, nato pa še drugi tank. Sem sem dosegel, da smo lahko prišli po mo-

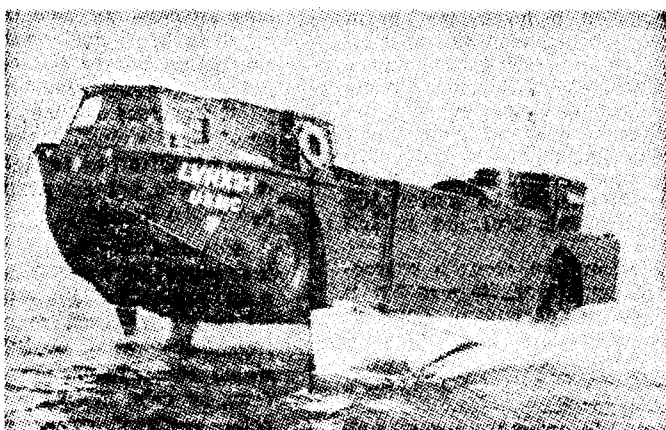
stu onstran reke, v nasprotnem primeru pa bi morali iskati druge prehode. Ko je nekoliko kasneje šel mimo nas tudi neki angleški kapetan, član vojaške misije, in videl uničena tanka, je priznal: »Dobro ste streljali.«

Po končanem boju so se komandanti in politični komisarji divizij, brigad in bataljonov zbrali na Titov ukaz v bosenskem mestecu Kladnju. Tam sem bil kot komandant samostojne etote tudi jaz. Potem ko mu je bil Peko Dapčević poročal o boju, je tovariš Tito povprašal, če je tudi komandir čete s težkim orožjem. Tovariš Penezić-Krcun je odgovoril, da je, in me je poklical. Bilo mi je zelo nerodno. Nato se je Krcun pošalil: »Dvigni se že, Dragojlo. Zakaj se obnašas kot kaka kmečka nevesta!«

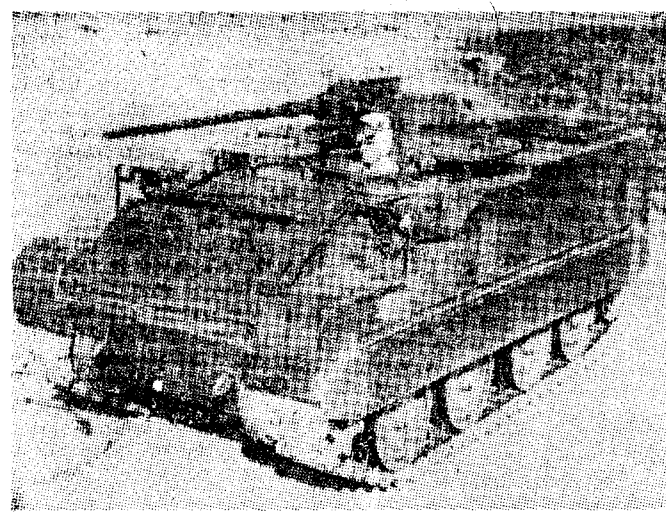
Po teh besedah so vsi planili v smeh, jaz pa nisem vedel, kaj bi, in sem vstal. Tovariš Tito pa je dejal: »Glejte, tovariši, njegov samovoljen postopek se je v tem primeru pokazal kot pravilna rešitev. V vojni se tudi to dogaja.«

Bil sem navdve zadovoljen, zakaj pohvala mi je bila pogodu. To mi je bil najboljši dan v življenju,« je končal upokojeni polkovnik Dragojlo Stojčič. M. MILAČIČ

IZVIDNIŠKO OKLEPNO VOZILO, ki ga vidimo na sliki, je eno izmed transporterjev, ki jih je holandska vojska naročila v Združenih državah Amerike. Vozilo je zelo lahko, ker je iz aluminija, oboroženo pa je s topom kal. 20 mm.

NAJNOVEJŠE AMERIŠKO AMFIBIJSKO VOZILO »LVHX-2« lahko uporabljajo kot hidrokrilec, čoln in kamion. V prvem primeru doseže 65, v drugem 20, v tretjem pa 75 kilometrov na uro. Nanj lahko nalože pet ton tovora.

Av gust Retsman

Gestapovsko nasilje v Mariboru

Nacistični duh je začel prodirati v Maribor in kraje ob severni meji že dolgo pred letom 1941. Polne so ga bile kavarne in gostilne, kjer so se šopirili domači nacisti in tuji agenti, polna so ga bila stanovanja, kjer je iz radijskih aparatov po ves dan rjavela hitlerjanska propaganda. Se v kinematografih so kljub glasnim in odločnim protestom dela publike predvajali nacistične propagandne filme in tednike.

Nekaj mesecev pred izbruhom sovražnosti se je v hiši nasproti gradu naselil celo nemški konzul. Čez noč se je položaj zacetril. Številni uradniki konzulata so se obnašali kot gospodarji, kot država v državi. Bele nogavice, neuradna noša nacistov, so kar preplavile mesto.

Dne 8. aprila, dva dni po nacističnem napadu na Jugoslavijo, so okoli Maribora utihnil zadnji strel, v mestu pa je nastalo kratko brezvladje. Ljudje so se držali domov, ulice so bile prazne. Toda že dopoldne so se pojavili v mestu nekakšni civilisti, ki so iskali po hišah orožje. To so bili Mariborčani, člani nacističnih organizacij. Na rokavih so imeli trakove s kljukastim križem.

Tudi pri meni je pozvonil nekdo, ki sem ga poznal s sodišča, saj sem ga še pred nekaj meseci zastopal v neki mezdni zadevi. Ko sva se srečala z očmi, jih je od sramu povesil. Tako je tiste čase v Mariboru zaradi nacistične demagogije o socialni pravičnosti in boljšem življenju delavcev pod nacisti zašlo precej delavcev. Podtalna propaganda in denarna sredstva, ki so jih dobivali posamezniki — to ni ostalo brez posledic. Toda kmalu so okupatorji pokazali zobe in sledila je iztreznitev, celo med domačini — Nemci.

Naslednjega dne, 9. aprila, je spet glasno in oblastno zavzvonil zvonec na vratih mojega stanovanja. Pred menoj se je pojavil v novi uniformi dr. Gerhard Pfrimer, sin mariborskega veletrgovca z vinom, ki je bil vrsto let tudi občinski svetnik. Jugoslovanske oblasti so ga celo zelo štčtili, ko so razrešile slovenske delavske zastopnike v občinskem svetu.

Pfrimer mlajši je postal takoj po nacistični zasedbi policijski direktor. Ko je prišel k meni, je imel spremljevalca v gestapovski uniformi, ki je bila še čisto sveža.

V dnevih pred nacističnim napadom je novopečeni policijski direktor izgubil iz mesta, tako kot večina premožnejših kulturnodvocev. Po navzetu vedstva so odhajali nacisti v okolico Gradca in drugam, da se jim ne bi kaj hudega zgodilo. Vračali so se po zasedbi Maribora po nacistični vojski.

Namen Pfrimerjevega obiska je bil zapleniti stanovanj. Moral sem ga voditi od stanovanja do stanovanja. Spraševal je stanovalce, če so Slovenci. V tem primeru je proglasil stanovanje za zaplenjeno. Ker so bili v hiši samo Slovenci, je bila torej zaplenjena vsa hiša. V začetku si nismo bili na jasnem, kaj to sploh pomeni. Čakali smo na stopnicah, kaj bo, komisija je odšla.

Toda kmalu so se okoli hiše začele motati sumljive, neznanne osebe. Pred vrati je stal stražar z rdečim trakom na rokavu. Dr. Pfrimer se je vrnil skupaj s spremljevalcem in nam sporočil, da se moramo takoj vsi izseliti iz hiše, razen hišnika, ki je bil v službi pri železnici. Spraševali smo, zakaj je to potrebno. Dobili smo odgovor, da je to samo začasen ukrep zaradi nastanitve vojaštva, kar bo trajalo samo nekaj dni. Nato da se bomo lahko vrnili, zaradi česar lahko vse naše imetje pustimo v stanovanjih. Verjeli smo, čeprav nam je v isti sapi ukazal, da ne smemo vzeti s seboj prav ničesar razen tistega, kar imamo na sebi. Verjeli smo tudi zaradi tega, ker je Pfrimerjeva rodbina veljala za eno izmed najbolj bogatih v Mariboru — stari je veljal za odličnega gospodarskega strokovnjaka. Mladi se še ni znašel v novi vlogi in je z menoj govoril še slovensko.

Kljub obljubam in tolažbi mi je začelo vreti v glavi, kako bomo teh nekaj dni živeli brez vsega. Zdaj so bile stopnice v hiši polne stražarjev, civilistov z rdečimi trakovi na rokavih. Nekaj rokovavov razkuštranih las je oblastno prikorakal v moje stanovanje in začel odnašati pisalne stroje v sosedno, tudi zaplenjeno vilo trgovca Kustika. Nisem se več mogel zadržati, planil sem po stopnicah navzdol in pred hišo ujel Pfrimerja. Brez uvoda sem ga nadrl:

»To je zato, ker sem vas tožil zaradi tiste služkinje!«
Ta moj protinapad iz obupa je imel vseeno nekaj dobrih posledic zame in sovrpne. Pfrimer je zardel in se v zadregi začel izgovarjati, da pač opravlja samo službeno dolžnost, ker prostorojuno potrebuje gestapo. Ugovarjal sem mu, češ kako naj živimo brez vsega, nakar je ukazal stražarjem, naj nam dovolijo vzeti iz stanovanj nekaj najbolj nujnih potrebščin.

V hiši je nastala splošna zmeda. Kulturbundovci so odnašali iz stanovanj vse, kar jim je bilo všeč. Nosili so v Kunstkov vilo, ki je bila namenjena za gestapovske pisarne. Hiša na Prešernovi 30 n30 a pa naj bi postala prebivališče gestapovcev. Prešernovi 30 in 30 a pa naj bi postala prebivališče gestapovcev, ter še eno hišo s stanovanji in poslovnimi prostori, toda kljub temu niso za potrebe vojaštva in uprave odstopili niti enega prostora.

Nekdanje stanovalce zaplenjenih hiš je zajela panika. Kot ob potresu ali požaru smo začeli grabiti, kar nam je prišlo pod roke. Zunaj je sijalo lepo pomladansko sonce, jaz pa sem iz drvarnice vlekel otroški voziček. Povezal sem svoje cule in sredi dopoldneva sem zapustil svoj dom. Stelkel sem še v klet po krompir, na nast v shrambi pa sem pozabil. Na poti skozi park sem se spominjal popisa bega iz Pariza, kjer je neka ženska od svojega imetja rešila edino kletko s kanarčkom.

NOVI STANOVALCI

Že naslednji dan sem zvedel, da se je v moje stanovanje vselil vodja gestapa, standardföhrer Lurker. Ta je pozneje odločal skupaj s sturmbahnführerjem Makoletom o izgonu Slovencev v Srbijo. Pospravljala mi je moja nekdanja gospodinj-ska pomočnica, ki je skupaj s hišnikom ostala doma vsa vojno.

Ko so si uredili pisarne v Kunstkovi vili, so že naslednji dan začeli zapirati. Za to so imeli sezname, nekatere stare že po več let. Napravili so jih kulturbundovci. Iskali so ljudi, ki so pomrli ali se izselili že pred leti... Torej je ves nacistični Maribor že pred leti vedel in na dolgo in široko sklepal o izgonu 60.000 Slovencev, pa o tem s policijo vred nihče ni nič vedel, čeprav so nacisti že pokazali na Poljskem in Češkem, kaj znao. Čudovita slepota, ko smo vsi vedeli, kje ima Kulturbund svoje pisarne in so nekoč mladinci vanje celo vlomili.

Obmejni Maribor je v nekaj dnevih izgubil svoje slovensko lice. Za sončnimi dnevi aprila 1941 je pritisnil mraz. Moker sneg je pobelil ulice, nagnetene z nemškimi vozili, ki so hiteli na jug in vzhod, proti Grčiji. Naši ljudje so se izogibali ulic. Stari znanci so se le redko srečali, če si koga obiskal, te je samo prestrašeno gledal. Strah je huda reč! Nekateri so si natikali na rokave in zavihke sukničev kljukaste križe in na lepem pozabili materinščino. Ponoči pa so gestapovci vdrali v stanovanja in ter odvažali cele rodbine v meljsko vojašnico, nekatere pa tudi v sodne zapore. Obrat gestapa se je širil, tako da je kmalu ostal v Kunstkovi vili samo ožji Lurkerjev štab. Novi uradi so se naselili v Plemljevi hiši na Zrinjskega trgu 5.

Po mestu je vladalo mučno in čudno vzdušje, preplah je bil iz dneva v dan večji. Vsako jutro je bilo doma manj ljudi, vzela jih je noč. Negotovost je naraščala, nihče ni vedel, zakaj in po kakšnih merilih zapirajo ljudi in kaj bodo napravili z njimi. Mnogi so skušali rešiti svoje premičnine s tem, da so jih spravljali pri znancih, toda kdo je varen, tega nihče ni vedel zgotd.

Ko smo morali iz stanovanja, smo se zatekli k staremu očetu pod Kalvarijo, od tam pa v hčerkino stanovanje v Gregorčičevo ulico. Tudi zdaj se nam je Pfrimer zlagal, da nas od tam ne bodo preganjali, čeprav je dobro poznal vse načrte za izgon Slovencev. Kmalu je v stanovanje prišla neka vrsta policije in nas vrgla iz stanovanja v podstrešno sobo.

Po odcepu Singapura

Dne 9. avgusta je v tistem nemirnem delu sveta, ki ga navadno imenujemo jugovzhodna Azija, prišlo do nove spremembe: iz mlade Malezijske federacije je izstopil Singapur, država ob južnem rtu Malajskega polotoka, peto največje svetovno pristanišče in hkrati gospodarsko središče tega dela jugovzhodne Azije.

Malezijska federacija je nastala 16. septembra 1963 in je bila do nedavnega sestavljena iz štirih bivših britanskih kolonij: Malaje, Saravaka, Sabaha in Singapura. Geografsko in narodnostno je neenotna: Malaja in Singapur ležita na Malajskem polotoku, Saravak in Sabah pa na severnem Borneu; 40 odstotkov prebivalcev je Malajcev, 42 odstotkov pa Kitajcev. Zato je razumljivo, da je nastanku take tvorbe botrovala vrsta težav; podpirali sta jo Velika Britanija in ZDA, Filipini in Indonezija pa sta ostro nasprotovali. Angleže je pri osnovanju federacije vodila želja, obdržati nadzorstvo nad pokrajinami, ki so zahtevale neodvisnost, in s tem utrditi svoj položaj nasproti Indoneziji in Kitajski na prehodni Pacifiki ali Kitajskega morja v Indijski ocean. Nastanek federacije je koristil tudi Združenim državam, posebno zaradi vojne v Vietnamu, saj je skoraj odveč poudarjati, kolikšno strateško nalogo bi prevzela Malezija ob morebitni razširitvi vojne v Vietnamu. — Medtem ko so se Filipini kmalu odrekli svojim težnjam, da bi priključili Sabah, pa Indonezija ni prenehala zahtevati malezijski del Bornea, ki bi po mnenju indonezijskih voditeljev moral postati del Indo-

Periskop na 46. vzporedniku

nezije. Po nastanku federacije je predsednik Sukarno vodil ostro kampanjo proti Maleziji in ji grozil z uničenjem, tako da se je na trenutke zdelo, da se bo vsak čas začela prava vojna. Kriza se je še zaostrila zaradi vse hušje vojne v Vietnamu in zaradi možne kitajske vojne intervencije. Vse to je nedvomno vplivalo na singapurske politične voditelje; ko je federacija nastajala, se Singapur dolgo ni mogel odločiti, ali naj se priključi ali ne, in zdaj, slabi dve leti po nastanku Malezijske federacije, se je od nje odcepil.

Odcepitev sta v skupnem sporočilu objavila Abdul Tunku Rahman, malezijski premier, in predsednik singapurske vlade Lee Kuan Yew, kar kaže, da je do secesije prišlo formalno sporazumno, vendar so vzroki za njo gotovo starejšega datuma. V Malezijski federaciji so bila že od njenega nastanka očitna notranja nasprotja, predvsem med Malajo in Singapurom. Medtem ko Singapur kaže in deloma uresničuje napredne politične težnje, vlada v Malaji konservativni režim Združene narodne stranke pod vodstvom Abdula Rahmana, ki se opira na fevdalne veleposestnike in popušča tujim interesom. Poleg tega poudarja narodna stranka malajski rasizem proti Kitajcem, v katerih vidi eksponente komunistične Kitajske, kar seveda ni moglo naleteti na ugoden sprejem v Singapuru, kjer so Kitajci v veliki večini (približno 80 %). Nesoglasja so nastopila tudi ob materialnih vprašanjih, tako glede delitve singapurskih pristaniških dohodkov kot ob sprejemanju gospodarskega načrta. Singapur ima namreč mnogo višji narodni dohodek kot druge pokrajine, in izravnavna le-tega, za katero so se zavzemali v Malaji, bi prebivalce Singapura dokaj prizadela.

Najbolj neprijetno presenečena nad izstopom Singapura je bila nedvomno britanska vlada, saj pomeni Yeweva poteza zanjo udarec, ki mu za zdaj še niti ne moremo predvideti vseh posledic. V Singapuru so namreč važna britanska oporišča (tri letalske baze in pomorska baza za floto na Daljnem vzhodu), poleg tega ima Britanija v Maleziji 50.000 vojakov. Singapurski zunanji minister je že izjavil, da bo britanska vlada lahko obdržala oporišča, če bodo namenjena »samo obrambi«, ne smejo pa služiti paktu SEATO, do katerega, kot je rekel Rajarantan, ne čuti singapurska vlada »ne razumevanja ni simpatije«.

Čeprav ni skoraj nobene verjetnosti, da bi Singapur res odpovedal gostoljubje britanskim vojaškim enotam, so postali politični krogi v Londonu zaskrbljeni: s trdom zgrajena stavba se je zamajala; preti nevarnost, da se bo docela sesula. Malezijska federacija je z izgubo Singapura gospodarsko precej prizadeta, slišijo pa se tudi glasovi, da bi morali narodom Sabaha in Saravaka pustiti, naj sami odločijo o svoji nadaljnji politični usodi, in da je po izstopu Singapura postala Malezijska federacija »nelogična«. — Odcep Singapura je prizadel tudi ZDA, saj sta Singapur in Vietnam do sedaj pripadala istemu strateškemu sistemu, in če bi se dogodki razvijali, kot želita Džakarta in Peking, bi se ameriški položaj v jugovzhodni Aziji še poslabšal.

Za Indonezijo pomeni izstop Singapura prvo večjo zmago, vendar dolej še ni priznala nove države; sklicuje se na britanska vojaška oporišča na Singapuru in pripominja, da le-ta niso znamenja neodvisnosti. Vseeno pa v Džakarti povsem dopuščajo možnost, da priznajo neodvisni Singapur, navežejo z njim diplomatske stike in obnovijo gospodarske odnose. Slednje bi Singapur veliko pomenilo, saj je šlo pred septembrom 1963, ko se je osnovala malezijska federacija, skozi singapursko pristanišče otiho 40 % indonezijskega izvoza. Premier Yew je izrazil željo, da bi se odnosi med državama izboljšali, pogoj pa je, da Džakarta prizna neodvisnost Singapura. Dejal pa je tudi, da njegova vlada ne bo navezala stikov z nobeno državo, ki ogroža varnost Malezije. Zunanji minister pa je odklonil možnost, da bi Singapur sodeloval z Indonezijo v »konfrontaciji« z Malezijo in pribil, da so takšne indonezijske izjave »znak popolnega nerazumevanja bistva ločitve Malezije in Singapura«.

Seveda se Singapur ni mogel niti hotel popolnoma odcepiti od Malezije; tako bosta državi kmalu podpisali dogovor o obrambi in medsebojni pomoči in še naprej sodelovali na gospodarskih in drugih področjih. Nobena stran tudi ne bo smela skleniti s kakšno drugo državo sporazumov ali pogodb, ki bi škodovali drugi strani. Premier Lee Kuan Yew je na neki tiskovni konferenci dejal, da bo nekoli spet vzpostavljena enotnost med Malezijo in Singapurom, saj sta državi med seboj geografsko in zgodovinsko povezani. Kljub navidezno sporazumno izstopu Singapura iz Malezijske federacije in nekaterim pozitivnim izjavam premiera Yewa, pa se odnosi med državama slabšajo iz dneva v dan. Ze v skupni izjavi ob odcepitvi je malezijski premier Rahman rekel, da so vzroki za secesijo takšni, da »niso dopuščali drugačne rešitve«, in imenoval izstop Singapura »zelo žalostno novico«. Seveda je skušal Rahman zvaliti krivdo za dogodke na singapursko vlado, rekel je, da Singapur ni sprejel sodelovanja pri izvajanju gospodarskega načrta in da ni hotel pomagati Saravaku in Sabahu. V Kuala Lumpurju, glavnem mestu federacije, obtožujejo Lee Kuan Yewa, da skuša uveljaviti ešebne ambicije in da je hlapec komunistične Kitajske...

Tako so na Malajskem polotoku spet trčili interesi dveh svetov. Britanija in Združene države sta — čeprav je za njihjo položaj neprijeten — ubrali zmerno pot in skušata s spretno taktiko obdržati položaj vsaj takšen, kot je. Priznali sta singapursko vlado in se izogibata pritisku in težkim besedam, ki bi moge potisniti Singapur v skrajnost, se pravi, da bi se naslonil na Indonezijo. Slednja pa želi več, izstop Singapura je zanjo le uvertura k popolnemu in dokončnemu razpadu Malezijske federacije, kajti Sabah in Saravak — slednji je pomemben zaradi nafte, ki jo izkoriščajo britanske družbe — jo še vedno zanima. Gotovo bo Indonezija kmalu skušala razbiti sporazum o skupni obrambi med Malezijo in Singapurom, na podlagi katerega sme Malezija poslati v Singapur svoje čete.

Singapurski voditelji pa omenjajo možnost, da bi Singapur lahko posredeval v indonezijsko-malezijskem sporu; premier Yew je celo dejal, da je pripravljen »iti na konec sveta in se sestati s komerkoli«, da bi utrdili mir v jugovzhodni Aziji. Kolikor so te izjave iskrene, pomenijo lep korak k popuščanju napetosti v tem delu Azije; ne oziraje se nanje pa lahko sklepamo, da pomeni izstop Singapura spet nov poraz za kolonializem, saj je bila Malezijska federacija, ki se je zdaj zamajala v svojih temeljih, le neuspeh poskus, da bi se proces dekolonizacije zavrl oziroma odložil.

Louis Huot: Puške za Tita

Vrsti pričevanj tujcev o naši osvobodilni vojni, ki jih lahko beremo v slovenščini, se je pridružil tudi delo Louisa Huota. Pisec je bil rojen v ZDA, kjer je postal novinar, med vojno pa se je znašel v severni Afriki, od koder je prišel v pravkar zasedeno Italijo. Od tam je organiziral pošiljanje vojaškega materiala prek Jadrana v Jugoslavijo. Pri tem delu si je nabral obilo spominov na naše ljudi in dogodke v Italiji in Dalmaciji. Ti spomini so postali pozneje, ko se je vrnil v Anglijo, osnova za to knjigo, napisano že maja 1944. leta v Londonu.

Nedvomno je Huot s svojo knjigo hotel napraviti uslugo našemu gibanju in z njim, znanim angloameriškega bralca. Kot pri vseh piscih, ki so na podoben način kot on prišli v stik z nami, tudi pri Huotu zasledimo nekaj romantike in nepoznavanja naših razmer, tako političnih in vojaških kot tudi zgodovinskih in narodopisnih, kar konec koncev ni nič čudnega, če pomislimo, kako na robu sveta smo živeli v tistih časih in do tistih časov.

Iz knjige pa veje avtorjevo občudovanje naših ljudi v spopadu z nacističnim vojaškim aparatom; lahko si predstavljamo pisca kot poštnega, demokratično usmerjenega poprečnega ameriškega človeka, ki ne pozna političnih mahinacij in zakulisne, čedalje bolj očitne protikomunistične strategije reaktivnih krogov v svoji državi. Kot tak je doživel nemalo težav pri svojem delu in nazadnje doživel isto kot mnogi njegovi poklicni tovariši: odpoklicali so ga in mu dali nū videz lep položaj...

Osnova Huotove knjige so opisi začetka zavezniške pomoči naši vojski po italijanski kapitulaciji. Sicer je ta pomoč prihajala že prej, toda iz Afrike, in zato ni mogla biti več kot simbolična, četudi ne bi bilo z zavezniške strani političnih predsodkov. Po italijanski kapitulaciji, ko so naše sile osvobodile otok Vis in precejšen del celinske obale, angloameriške pa zasedle dober del Italije, so to pomoč lahko pošiljali z ladjami prek morja v večjih količinah.

Ravno s tem pa so postali politični predsodki veliko bolj huđi in ovire večje. Pri tem opažamo, da so zlasti nižji oficirji in sploh vojska na te reči gledali veliko bolj življenjsko, ker so

pač cenili našo vojsko kot dobre borce in tovariše v boju proti skupnemu sovražniku. Prav v tem je velika vloga skromnega majorja ameriške vojske, Louisa Huota, da je kljub oviram poskušal napraviti, kar se je dalo in da je pri tem veliko pomagal našim ljudem, ker je pač poznal ustroj zavezniških vojska in imel obilo zvez s posameznimi pomembnimi oficirji.

Knjigo je iz angleščine prevedel Jože Rankel, izdal pa jo je Zavod »Borec«. Prevedu bi lahko očitali nepoznavanje vojaškega izrazoslovja v slovenščini. Podobno je s kraticami, ki so v knjigi: kdor ne pozna do podrobnosti ustroja angleške ter ameriške vojske in mornarice, ne bo vedel, kaj te kratice pomenijo. Zakaj se jih prevajalec ni potrudil razvozlati? Zraven je še nekaj pojmov, ki so za našega bralca nerazumljivi, zato bi jih moral prevajalec pojasniti v opombah. Mile Pavlin

Erich Maria Remarque: Čas življenja in čas smrti

Roman Ericha Marie Remarque Čas življenja in čas smrti obravnava, kot pove to že sam naslov, dvoje protislovij: smrt in življenje. Na nasprotju med smrtjo, ki gospodari na vzhodni fronti in v bombardiranih nemških mestih (roman se namreč dogaja med drugo svetovno vojno na fronti in v enem nemških mest), in življenjem, boljše bi rekli srečo, v ljubzenskem doživljanju preprostega nemškega vojaka na dopustu, je zgrajen ves obširni pripovedni tekst. Seveda je to samo idejna osnova romana, ki ji je pisatelj takega slovesa kot je Remarque dodal še celo vrsto drugih komponent. Pisatelj, ki se je pred Hitlerjem umaknil iz Nemčije, ni mogel ostati ravnodušen do nacizma in njegovega početja v Nemčiji sami, pa tudi ne na fronti ob brezsmiselnem odporu do zadnjega moža. Ne samo, da v svojem tekstu oboja vojno kot nepotrebno zlo (spomnimo se ob tem, da je Remarque zaslovel prav po romanu iz prve svetovne vojne Na zahodu nič novega) in da izraža svojo misel, da bo pokončan, kdor hujska na vojno in seje zlo. Remarque deloma ironizira, deloma ostro obsoja nacistične oblastnike v domovini (njih brezskrbno uživanje, veseljačenje in njihovo nasilje med ljudmi, razkrinkava njihovo početje doma in na vzhodni fronti med vojaki in ruskim prebivalstvom, ter tako izreka svojo obsodbo kot nemški pisatelj nad zločinstvi nacističnega režima. Hkrati prikazuje tudi trpljenje prebivalstva v bombardiranih mestih. Prav zaradi tega resničnega prikaza življenja v Nemčiji sami v času zadnjih let vojne, prikaza razmer na fronti in zločinskega početja tako vojaških funkcionarjev kot esesovcev pa zaradi obsodbe nacizma, se Čas življenja in čas smrti razlikuje od nekaterih Remarqueovih drugih del in se uvršča med najboljša dela. Zato je vredno naše bralce opozoriti na ta roman, ki je v lepem prevodu Rada Bordona izšel pri mariborski založbi Obzorja.

Seveda pa pri vsem tem opozorilu na idejne in moralne vrednote romana ne smemo prezehtati, da je Remarque izkušen romanopisec in pripovednik ter spreten fabulist, ki zna odlično spletati zgodbe in usode ljudi. In tudi prilicno pripovedovati. Njegova dela so zato priljubljena za najširši krog bralcev, čeprav gre to včasih tudi na račun njihove umetniške kvalitete. V romanu Čas življenja in čas smrti bodo zato tudi vsi prijatelji zanimivega branja našli dovolj užitka. Pisatelj nas povede najprej na vzhodno fronto med lja mladega fanta, ki po dveh navadnih vojake, nato pa spremletih fronte prvič dobi dopust, na poti v domovino. Zeli si malo miru in domačega okolja, toda v svojem zbombardiranem mestu ne najde več domače hiše in staršev. Sprva doživi nekaj bridkih trenutkov, ko brezuspešno išče svoje domače, potem pa sreča mlado dekle, hčerko zaprtega zdravnika, se vanjo zaljubi in z njo poroči ter tako doživi nekaj srečnih trenutkov.

Tako spremljamo vojaka na dopustu skozi najrazličnejša doživljanja, žalostne in vesele trenutke, skozi nacistična veseljačenja in bombardiranja ter trenutke osebne sreče do njegovega konca. Po tritedenskem dopustu se mora vojak vrniti na fronto. Čeprav je že prej marsikaj videl in doživel, ga je šele ta dopust spremenil v sovražnika nacistov. In tako je njegovo gledanje na dogajanje ob povratku na fronto povsem drugačno. Ob ruski ofenzivi, ko so padli že skoraj vsi vojaki iz njegove čete, ustrelje esesovca, ki hoče likvidirati ujete Ruse, izpusti ujetnike, pri tem pa sam pade pod rusko kroglo...

Ves roman Čas življenja in čas smrti je izredno zanimiv, poln najrazličnejših podrobnosti in življenja na fronti in v Nemčiji, spretno napisan, mestoma napet. In ker gre, kot rečeno, za delo, ki ima svojo moralno vrednost, za obsodbo zla, vojne in nacizma, ki jo izreka nemški pisatelj, je roman vredno prebrati.

Jože Šmit: Lirika časa

Pesnika Jožeta Šmita poznamo po njegovih treh pesniških zbirkah — Srce v besedi, Dvojni cvet, Trepetlika — kot intimnega, neposrednega izpovedovalca lastnih notranjih doživetij. Poznamo ga kot iskrenega, globoko občutenega pesnika z intimno, skorajda krhko liriko, včasih morda malce preveč razumske, s katero pa ni nikoli eksperimentalni niti v formi niti v izrazu. Kot pesnik ljubzenskih izpovedi, meditacij o človeku in njegovem poslanstvu, kot pesnik, navdahnjen ob podobah domače pokrajine in kot zapisivalec odmevov časa v svoji notranjosti, se nam Šmit kaže tudi v svoji najnovejši zbirki Lirika časa. Ta zbirka lirike, za katero je pesnik lani prejel Kajuhovo nagrado, je pravkar izšla pri zavodu Borec. Pesmi te zbirke so nastale, kakor izvemo s ščitnega ovitka,

v letih 1941 do 1945, avtor pa jih ni nameraval izdati, dokler ga k temu niso nagovorili prijatelji. Te pesmi vsebujejo sicer mnoge značilnosti Šmitove lirike, zlasti izrazito subjektivnost, globoko občutenost in prefinjenost izraza. Vendar pa so v formalnem pogledu precej drugačne od pesmi, ki so nastajale po osvoboditvi. Napisane so skoraj v prozi, so torej povsem nerimane, spominjajo na ekspresivno liriko in so v formalnem pogledu nekaj svojrskega. Prav te svoji posebni formi pa se je Šmit v svojih pesmih, ki so nastajale v zadnjih dvajsetih letih po osvoboditvi, odrekal, saj je v Trepetliki med drugim tudi verz: »Nekoč umerjen tih poet, še tišji zdaj, kakor izpet...« Medtem ko vsa sedanja Šmitova poezija kaže tihost, skromnost pesnika, ki noče biti v nobenem pogledu vpadljiv, ekstravagant, čimbolj tih in skorajda neopazen, je lirika, ki je nastajala med vojno, napovedovala drugačnega pesnika...

Šmitova zbirka Lirika časa nam torej kaže pesnika izpred petindvajsetih let. Toda bolj kot dokument pesnikovega razvoja in njegovih razvojnih tendenc, je zbirka Lirika časa pomembna — to nam pove že naslov — kot dokument časa in razmer, v katerih je nastajala. To je bil čas zadnje vojne, ki jo je Šmit doživljal na ozemlju, zasedenem po Nemcih, kot prištni mobiliziranec v Franciji, kot ujetnik v Angliji in kot partizan. Ta doživljanja je pesnik deloma izpovedal že v drugih zbirkah, vendar ne tako izrazito. Pesmi, zbrane v Liriki časa, pa so avtorjevi pesniški odmevi na medvojna obdobja njegove življenjske poti, odmevi na nedoživeto mladost v utesjenih razmerah domače hiše, na pesnikovo službovanje v izseljenih Brežicah, kratko študentovanje na Dunaju, odmevi na življenje vojaka v Franciji, taboriščnika v Angliji in na kratkotrajno, a razgibano partizanstvo.

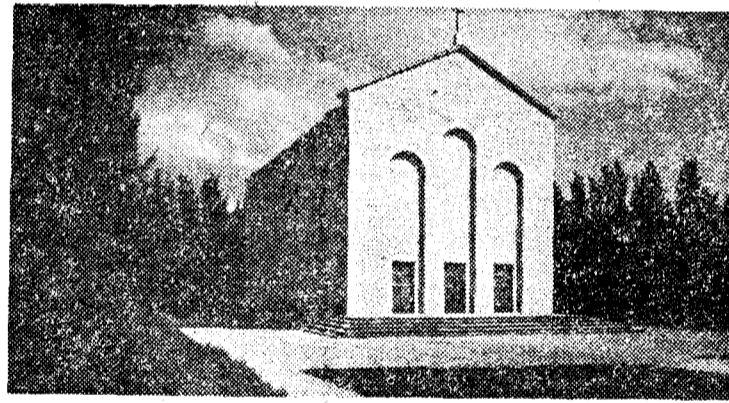
Šmitove pesmi v Liriki časa so v izrazu skope, skoraj baladne, močno impresivne, formalno originalne. Morda so tudi te pesmi prekrhke, prefinjene za baladno podobo časa, ki ga izražajo, so pa vendar umetniško oblikovane, s kritičnim odnosom prikazana podoba časa in razmer, kot jih je pesnik doživljal v usodnih letih druge svetovne vojne.

Opremo in ilustracije je zasnoval Jože Čiuh, kot že v zbirki Trepetlika. Ilustracije se na splošno sicer prilagajajo Šmitovi liriki, vendar pa so za pesmi v Liriki časa malce preveč poetične. R.

Zapisek s poti po Italiji

Konec junija me je pot zanesla v Umbrijo, bogato kmetijsko področje sredi Apeninskega polotoka. V pokrajini Perugia

Po zaslugi zdravnika dr. Elia Tabarrinija so leta 1949 ustreljenim talcem postavili lep spomenik. V velikem mavzoleju

Mavzolej v Gubbiju, zgrajen s samoprispevki občanov, v katerem je pokopanih štirideset talcev. Na desni je videti del betonskega zidu, pred katerim so jih streljali

sem opazil skoraj v vsaki občini spomenik ali pa vsaj napisano ploščo, ki opozarja mimoidoče na žrtve osvobodilne borbe. Tudi v teh razmeroma odročnih krajih je spomin na prestane tegobe ostal še vedno zelo živ. V Gubbiju so na dan 22. junija slavili dvajsetletnico osvoboditve. Proslava je sovpadala z obletnico velikega pokola. Bes nacistične drhali ni prizanesel niti temu čudovitemu kraju, kjer slovi kot eno najlepših srednjeveških mest v Italiji.

Gubbio je izrazito turistično in kmetijsko središče. Čeprav ima le 12.000 prebivalcev, je v času od septembra 1943 do avgusta naslednjega leta izgubilo več kot sto ljudi: talcev, partizanov in žrtev vojnih operacij. Med ogledovanjem raznih zgodovinskih znamenitosti sem zvedel, zakaj imajo 22. junija svoj občinski praznik. Leta 1944, na dan 21. junija, so partizani ranili v mestu dva Nemca. Takoj se je začela divja hajka. Ker niso našli napadalcev, so pobrali z ulic 66 ljudi, mnogi pa so jim ušli. Zaprli so jih v osnovno šolo ob zahodnem robu mesta. Razdelili so jih v dve skupini. Prvih dvaindvajset je moralo izkoptati jarek ob betonskem zidu v bližini šole. Nemški vojaki so se naslajali ob preplašenih ljudeh, nato pa so jih odvedli v šolo. Namesto njih so pripeljali ostalih štirideset. Postavili so jih pred zid in jih ustrelili. Po osvoboditvi je občina dala odkopati množični grob. Identiteto padlih so mogli ugotoviti le na podlagi raznih predmetov, kakaj dokumente so jim pobrali Nemci. Med ustreljenimi sta bili tudi dve ženi, mati in hči.

ju, ki se popolno ujema z arhitektonskim okoljem mesta, je štirideset sarkofagov. Zgradili so ga s pomočjo samoprispevkov občanov.

Povsem razumljivo je, da so prebivalci protifašistično usmerjeni. Občinsko upravo vodijo ves čas po vojni ljudje iz naprednih vrst. Nedavno tega so sklenili pobratinstvo z nekim francoskim mestom, ki je tudi okusilo nastilje nemških škornjev.

Polde VRBOVSEK

PREBERITE TUDI TO

V več mestih so odprli posebne ambulante za zdravljenje upokojenih vojaških oseb in njihovih družinskih članov. S tem se zdravstveno varstvo te vrste zavarovancev, ki so se doslej zdravili v civilnih zdravstvenih ustanovah, prenesene na armado.

Ta novi in koristni ukrep pri organizaciji zdravstvenega varstva upokojenih vojaških oseb in njihovih družinskih članov so izvedli v tistih mestih, v katerih vojaška sanitetna služba lahko nudi popolno zdravstveno varstvo. Posebne ambulante so odprli v Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Novem Sadu, Splitu, Nišu, Pulji in v Meljinah. Zavarovanci, ki živijo v drugih krajih in ki jih civilna zdravstvena ustanova napoti v vojaško bolnišnico ali na specialistični pregled v vojaško ustanovo, imajo prednost pred drugimi civilnimi osebami.

Iz tega izhaja, da se ti zavarovanci lahko poslužujejo zdravstvenega varstva na isti način kot prej, ko so bili v aktivni službi JLA.

Po upokojitvi so se do sedaj zdravili v civilnih ustanovah, v katerih je ta postopek drugačen. Zaradi tega so mnogi upokojeni oficirji želeli še nadalje posluževati se vojaških zdravstvenih ustanov. Da bi jim ustregli, so armadni sanitetni organi sklenili pogodbo z občinskimi skupnostmi socialnega zavarovanja o takem načinu zdravstvenega varstva upokojenih vojni oseb in njihovih družin.

Preglede teh oseb bodo pri splošnih zdravniških opravljali v posebnih ambulantah popoldne. Če pa jim bo potrebna nujna pomoč, se lahko obrnejo na garnizijske ambulante, kakor tudi na aktivne starsejine.

Miroslav Tripković NOČ OBRAČUNA

Glasbe je bilo konec prav tedaj, ko sta bila blizu njenega moža. Odpeljal jo je k njemu, se zahvalil in se vrnil k svojemu naslanjaču, ženska pa mu je namenila ohrabrujoč pogled.

Preteklo je, pol ure. Plavalaska se je pobotala s svojim možem, rdeča lepota je začela menjati pesalce, klubske garniture po stranskih salonih pa so dobile odjemalce, ki jih niso zapustili.

Mariću je postalo dolgčas. Nihče ni bil nanj pozoren, marjorja pa se niti ni zdelo primerno, da bi stopil k njemu in ga odvedel k polkovniku. Začutil je, da bo to izgubljen večer in zahotelo se mu je, da bi vstal in se neopazno izmuznil iz tega zadušljivega prostora, nasičenega z raznimi vonji in potom, na čist večerni zrak. Tega bi mu ne bilo težko storiti, kajti med plesom je nastal premor, moški in ženske pa so se strnili v pogovoru v nekaj skupinic.

S pogledom je poiskal rdečelasko. Preden bo odšel, bo še enkrat vpil vso njeno podobo. Toda nikjer je ni bilo, niti v skupini, kjer sta bila polkovnik in major.

Že je začel krčiti noge, da bi vstal, ko je nagonsko začutil, da nekdo stoji za njegovim naslanjačem. Ozrl se je in skoraj vzkliznil od presenečenja. Na njegovi levi je stala ženska z ognjenimi lasmi in nenavadno belo poltjo na obrazu, še lepša, kot se mu je zdela takrat, ko jo je od tod opazoval. Dvoje zelenih očij ga je čudno gledalo; v njih je našel nasmeh, skrivnostni sijaj, nekakšno zamajeno otožnost, pomešano s toplino, hrepenenjem in strastjo. Vstajal je počasi in ni ločil pogleda od teh skrivnostnih očij in lepih, priprtih ustnic, ki jim je v kotičkih trepetal Giocondin nasmeh.

— Mar se sin bogatega trgovca Mariča, razvajeni mladenič, ki je študiral dalj v Švici ko v Beogradu, še vedno ne more znajti v taki družbi? Ob toliko lepih mladih ženskah, ki bi jim laskala njegova pozornost? je rekla s toplim, baržunastim glasom, z rahlim prizvokom ironije.

Potreben mu je bil samo trenutek, da se je zbral in odgovoril tako, kot bi ugajalo vsaki ženski:

— Draga gospa, je rekel in se malo priklonil, — vedno sem bil izbirčen. Kaj naj bi torej storil, ko pa se najlepši izmed vseh žensk v dvorani ni mogoče približati, ko ima toliko oboževalcev.

Zadovoljno se je zahihitala in se z dlanjjo narahlo dotaknila njegovega lica.

— Ste poznali mojega očeta? je hitro dejal, a takoj mu je bilo žal, da je to vprašal.

Začudeno ga je pogledala in si prizadevala, da bi svojemu obrazu dodala razposajeno užaljen izraz.

— Kaj sem videti tako stara, da bi me sinovi spraševali: poznate mojega očeta?

— Toda omenili ste njegovo ime.

— Omenila sem tudi mladeniča, ki je študiral več v Švici kot v Beogradu.

— Oprostite temu mladeniču, a ne more se spomniti, ali vas je kdaj prej srečal, čeprav mu je zelo žal.

— Pa vendar vem o njem vse, je vzkliznila samozavestno.

— Prav vse?

— Na primer o njegovem junaštvu predvčerajšnjim ponoči, o sijajnem načrtu glede nekega kavarnarja in o tem, da mu je lepa kavarnarjeva hči zmešala glavo... vse...

Bil je zmeden.

— To pomeni..., je vznemirjeno zajecjal.

— Nikar se ne trudite, ga je prekinila in se razposajeno zasmejala. — To pomeni, da je major von Kemper tudi moj dober prijatelj.

— Samo to? je prešel fant v napad.

— In da odlično sodelujeva v nekih zadevah.

— To bi lahko razumel dvoumno.

Ženska se ni zmedla. To hitro izmenjavanje besed jo je še bolj zabavalo.

— Dvoumno tudi morate razumeti. Res pa je oboje.

— Če si mislimo, da sem uganil, kaj je tisto prvo, je fant napadal dalje, — bi me zanimalo, kakšno je vajino sodelovanje v drugem pogledu.

— Potem mi povejte, kaj je tisto, kar slutite, da je prvo? je vprašala z zamajenim pogledom.

— Da je povsem naravno, da tako lepa ženska poklanja med svojimi oboževalci največ pozornosti najognjevitšemu izmed njih, šarmantnemu gospodu von Kemperju.

Nasmehnila se je in stopila še bliže k njemu, tako da je čutil njen dih na obrazu, ko ga je tiho vprašala:

— Kaj res mislite, da je šarmanten?

— Potem je, recimo, vpliven. A ob takih priložnostih je to bolj važno in bolj pomembno. (Nadaljevanje)

AKTIVISTKA IZ GORIJ

Vsi partizani in aktivisti iz okolice Bleda, z Jesenic in Javornika se spominjajo Ivane Mohorič iz Gorij pri Bledu. V Gorje je Ivana — hči delavske družine Globočnik iz Kamne gorice pri Radovljici — prišla z možem leta 1933. Ker je že v Kamni gorici in Kroplj kovala žebelje za gojzere, se je po naselitvi v Gorjah zaposlila pri napredni družini kovača Matevža Jana na Rečici pri Bledu. Tam je še nekaj zim kovala, njen mož pa je mizaril, seveda, če je imel delo.

Zakonca Mohorič sta prišla iz kraja, kjer je živel in delal znani politični delavec in komunist Stane Zagar. Kot dosledna komunista sta sodelovala s Komunistoma Marijo Zumer in Andrejem Prešernom, ki sta padla v letih 1941 in 1942 kot žrtvi izdajalcev in okupatorja.

Zakonca Mohorič sta spodbujala nove in nove domačine, ki so se jima pridružili. Kmalu sta imela številne zaveznike in somišljenike iz vrst delavskega in kmečkega prebivalstva. Pri propagandnem delu jima je dobro služila brošura Marije Zumrove, ki opisuje svoje trpljenje v zaporu, pod naslovom »Sedemdeset dni v Glavnjači«. V svoji hišici tik gozda sta Mohoričeva raznoževala komunistične letake in jih raznašala po okolici. Ivana je tudi zbirala prispevke za »rdečo pomoč«. Pri Mohoričevih so se poleg Mumrove in njenega moža Franca Potočnika, španskega borca, zbirali še drugi pomembni komunisti, med njimi Vencelj Perko, Polde Stražisar, Tomaž Taler, Matevž Jan. Fantje so prihajali z Jesenic, Javornika, iz Kroke, Kamne gorice, Bohinja in od drugod. Gorjanski komunisti so postajali čedalje bolj podjetni, začeli so zbirati orožje in municijo ter raznašati napredno literaturo.

Na sestanke pri Mohoričevih so kmalu povabili tudi mene, kajti zadnja leta pred okupacijo je Zumrova pogosto zahajala v našo hišo, z Mohoričevino in njenim možem pa smo že poprej imeli stalne stike. Naši družini je bilo namenjeno prebivalstvo v Srbijo, kakor tudi več drugim. Toda očeta ni bilo doma in prebivalstvo smo ušli. Že takrat sva z bratom Janezem skrivala pri prijateljih obleko, da bi lahko zbežala, če bi bilo potrebno.

Ko so julija 1941 v bližnjih gozdovih zapokale prve partizanske puške — prvi partizani so bili Andrej Prešeren, Andrej Komar in Basanež iz Sp. Gorij, France Potočnik, narodni heroj Jože Gregorič, Franc Beniger, Tone Taler in drugi z Jesenic, Jože Finžgar

in Stane Kersnik z Blejske dobave, bratje Janez, Andrej, Lojze in Jože Zvan ter Dolfi Repe, vsi iz Sp. Gorij — se je naše delo močno okrepilo. Z drugimi aktivisti smo pričeli zbirati še hrano in druge potrebščine za partizane. Vse potrebno smo jim nosili v gozdove, v začetku na Poljane nad Jesenicami in na Pokljuko.

Dne 28. avgusta so Nemci v Sp. Gorjah ustrelili pet talcev, ki so jih pripeljali iz Begunj. Naslednjega dne po zločinu — nemški vojaki so ustrelili Jožeta Repeta, Karla Repeta, Franca Solkiča, Janca Sušnika in Jožeta Zupana — so Nemci prišli še k nam. Na srečo so brata in mene vaščani obvestili. Obegnili sva v partizane. Istočasno se je partizanom priključil tudi Anton Ambrožič iz Sp. Gorij. S Cankarjevo četo nas je povežala Ivana Mohoričeva. Neustrašna in iznajdljiva komunistka je s četo imela stalne stike čprav je bila četa ali na Pokljuki ali na Mežakliji. Tako je bila pri Mohoričevi javka za pokljudo, jeseniško in jelovško četo. Tudi Stane Zagar in Ivan Bertonec sta kot partizana bila v Mohoričevi

hiši že julija 1941, ko sta bila na poti v četo na Mežakliji.

Mohoričeva je pomagala tudi pri organizaciji vstaje v gorjanski okolici. Zal je okupator vstajo zadržal, toda kljub temu je rodila sadove: v partizanih je ostalo 24 novih borcev.

Po dražgoški bitki se je iz Dražgoš vrnilo na Pokljuko več tovarišev iz Gorij, ki so se utaborili pol ure od Mohoričeve hiše. Njim se je po borbi v Lipanci z 19. januarja 1942 pridružila ob koncu januarja in v začetku februarja večina preživelih borcev te borbe, med njimi tudi jaz. Tam smo bili v veliki meri odvisni od pomoči Mohoričeve, ker si zaradi hude zime in pogostih nemških patrolj ter halj nismo mogli priskrbebi niti najnujnejše hrane. Mohoričeva je organizirala zbiranje hrane in drugega materiala med delavci in kmeti v Gorjah in Rečici.

Kljub temeljitim preiskavam orožnikov je Mohoričeva delala do junija 1942, ko so jo Nemci aretirali. Zopet je bilo vmes izdajstvo. Ivana je 4 mesece v Begunjah prenašala grozovita mučenja. Iz Begunj so jo odpeljali v Auschwitz, od koder se ni vrnila. Z Ivano so v tem taborišču ostali tudi aktivisti Marija Volf in Francka Krničar, obe iz Zg. Gorij, ter tovariš Kukanja, pek iz Sp. Gorij. Ivana Mohorič je bila med najboljšimi aktivistkami v gorjanski in blejski okolici. Njena požrtvovalnost nas je spodbujala, njena iznajdljivost nas je nemalokrat rešila smrti. Iz njenega življenja je vzklilo tisoč novih življenj, ki so nadaljevali njeno delo do dokončne zmage.

Stanko Kocjančič

Poziv nacionalnega združenja bivših borcev francoskega odporiškega gibanja

Nacionalno združenje bivših borcev francoskega odporiškega gibanja (ANACR) je ob enajdvajseti obletnici upora v Franciji (1944) in ob jubilejni dvajsetletnici zmage nad fašizmom izdalo poseben poziv. V letem je rečeno, da so borci odporiškega gibanja proslavili jubilej že leta 1964, a vse manifestacije je letu 1965 so odraz enotnosti njihovih vrst in vestranskega sodelovanja javnosti, predvsem pa francoske mladine, ki se zelo zanima za slavne strani najnovejše zgodovine in za svobodoljubne in patriotične zveze med nekdanjimi borci odporiškega gibanja.

V pozivu je dalje rečeno, da z zmago nad fašizmom pred dvajsetimi leti še ni bila izpolnjena njihova naloga. Še naprej je treba uresničevati nade vseh

Francozov, ki so jim pri srcu neodvisnost njihove dežele, republikanska svoboda in mir.

Dalje se v pozivu zavzemajo za nadaljnje preganjanje vojnih zločincev, za mirno rešitev nemškega vprašanja. Nasprotujejo vsem poskusom rehabilitacije narodnih izdajalcev iz druge svetovne vojne. Zavzemajo se za priznanje zgodovinske vloge odporiškega gibanja in za pravice vseh tistih, ki so sodelovali v njem. Prizadevajo si tudi, da bi v šolah seznanjali mladino z zgodovino odporiškega gibanja.

Komemoracija za holandskim herojem odporiškega gibanja

Holandsko združenje »Odporniško gibanje umetnikov 1942—

Mednarodno sodelovanje bivših borcev

1945« je pred kratkim imelo svečano komemoracijo, posvečeno spominu heroja odporiškega gibanja Holandije amsterdamskega slikarja Jana van der Vena.

Skupno s tisoči Holandcev se je slikar Jan van der Vene boril proti fašističnim zavojevalcem svoje domovine. V eni od akcij odporiškega gibanja so ga Nemci ujeli in ga leta 1944 ustrelili.

Med številnimi manifestacijami ob 20-letnici zmage nad fašizmom v Holandiji je treba omeniti tudi zbornik, ki ga je izdala organizacija holandskih internirancev v taborišču Sachsenhausen. V tem zborniku je objavljenih precej dokumentov, ki so bili že razstavljeni v Rotterdamu, Utrechtu in drugih holandskih mestih.

S kljuge in klina

»Mnogi ljudje imajo oči, ki ne vidijo, ušesa, ki ne slišijo, in jezik, ki ne zna — molčati...« je dejala v nekem intervjuju pisateljica Agata Christie, ki je marksikaj rekla in napisala.

»Ko se začenja ubljanje, je težko operirati z idejo o miru in ljubezni.« je rekel eden izmed Johnsonovih posrednikov med nasprotniki v Dominikanski republiki.

Dragoceni las. Angleški pisatelj Dickens je našel nekaj pri kosilu v makaronih dolg las, zanesljivo svoje kuharice Urške. Ko je prinesla kuharica na mizo naslednjo jed, se ji je prijazno nasmehnil in ji rekel: »Urška, če boste opazili, da vam kak las manjka, se nikar prehujo ne žalostite; našel sem ga med makaroni.«

»Šefovanje«. Češkoslovaški humoristični časopis »Dikobraz« piše: »Človek ima v življenju dve možnosti: učiti se, da bi izpolnil svoje znanje, ali postati — šef ljudem, ki kaj znajo.«

Obetavna napoved... Bivši vrhovni poveljnik ameriške vojske v Južnem Vietnamu je izjavil, da utegne »vojna v Vietnamu trajati še več let.« »Sicer pa,« je dodal, »so se prvi evropski priseljenci izkrcali v Ameriki 1620. leta in so se morali tedaj bojevati proti gverilcem — Indijancem. Poslednja vojna proti Indijancem pa se je končala 1893. leta...«

Zedinjenje obeh Nemčij. »Mislimo, da se Nemčiji ne bosta nikdar zedinili. Boljše je, da to iskreno priznamo, kot da se uspravamo s praznimi upi,« je napisal nek zahodni Nemec v anketnem listu, ki ga je poslal nekemu zahodnonemškemu inštitutu za proučevanje javnega mnenja. Anketa je pokazala — so ugotovili v omenjenem inštitutu — da misli tako približno 27% anketiranih.

Povampirjena enakopravnost. Dr. Ana Martin, profesorica psihologije, je govorila na skupščini Združenja zaposlenih žena v Münchenu o čedalje večji aktivnega življenja in je ugotovila: »Današnje stoletje ni več stoletje moških, današnja ženska je — jutrišnji moški...«

Jerihonske trobente. V Saigon je nedavno prispela pošiljka čudnega novega ameriškega orožja. Pošiljko trobent je naročil vrhovni poveljnik ameriških oboroženih sil v Južnem Vietnamu. Ta general upa, da bo trobentanje — dvignilo moralo civilne garde in redne vojske... Tako poroča »San Francisco Chronicle«.

Lincoln opozarja. Ob stoletnici umora Abrahama Lincoln, enega največjih predsednikov ZDA, je ameriški tisk navedel več njegovih, tudi danes še močno aktualnih misli in izjav, npr.: »Demokracija pomeni: vlada ljudstva, od ljudstva in za ljudstvo!« ali: »Nekaj časa lahko slepiš ves svet, ves čas kakšen del sveta, nikdar pa ne ves čas ves svet!« Ko bi Lincoln, živel, bi ga verjetno Johnson razglasil najmanj za simpatizerja komunizma.

MILE PAVLIN EVGEN SAJONIC JURISNI BATALION

43. Voz smo poslali naprej na osvobojeno ozemlje, sami pa smo hodili po prašni beli cesti. V neki vasi nam domačini niso hoteli verjeti, da smo partizani. Sele ko so spoznali nekega domačina, ki je bil pri nas četni komisar, so nam verjeli. Nastalo je tako veselje, da ne pomnim česa podobnega ves čas, kar sem bil partizan. Zvedeli smo, da v tej vasi ni bilo naših že skoraj celo leto, zato so nas bili tembolj veseli. Morali smo jesti in piti, dali so nam tudi popotnjo. Kar pod pazduho sem nosil velik hlebec lepo dišečega belega kruha, ga sproti zobal, za bluzo pa sem imel velik kos slanine.

44. Ne boste mi verjeli, če vam povem, kako sem med pohodom snedel hlebec in slanino; zjutraj, ko smo prišli v vas, od koder smo pred dvema dnevoema odšli na pohod v sovražno zaledje, pa sem pomnil še veliko skledo močnika. Mraz, hoja in svež zrak hudo zlačitla človeka, posebno, če je bil že prej sestradan. Spal sem ves dan, zvečer pa na miting. To se je plesalo, za nas so se dekleta kar trgala, saj je o jurisnem bataljonu slišal že vsak otrok. Tudi mene je kar razganjalo od ponosa in počutil sem se kot star, izkušen vojak. Pozabil sem že, kako mirno sem živel kot kurir čete, ki je stražila skladišča.

45. Precej pozno sem se skupaj z drugimi vrnil z mitinga. Komaj smo zaspali, že je bilo treba znova na pot. Ko se je zdanilo, smo bili že precej daleč. Hodili smo še nekaj ur, največ po gozdu, in spet obkolili neko vas. Pod nami je bila v večji vasi postojanka in od tam so hodili v vas, ki smo jo zasedli, vsak dan v patroljo domobranci. Čakali smo jih precej čez poldne, toda ni jih bilo. Najbrž so zvedeli, da jih pričakujemo. Počasi sem se zavedel, kako se nas sovražnik boji, in to mi je jelo silno ugajati. V naši vasi smo se počasi najedli, nato pa odšli dalje.

• V Jugoslaviji je nekdanji bilo največ strupenih kač na otoku Mljetu. Strupenjače so pomenile za tamkajšnje domačine hudo nevarnost, zaradi česar je mnogo otočanov zapustilo otok. Pred približno 50 leti pa so dalmatinski pomorščaki prinesli iz Indije na Mljet 6 parov mungosov. Te gibčne in pogumne živali so se naglo razmnožile in v desetih letih popolnoma iztrebile strupenjače.

• Malo učencev. Nekoliko vasi v pirotski okolici ima samo po 100 prebivalcev. V osnovnih šolah teh majhnih vasi sedi samo po kakšnih deset učencev. Prava redkost

Dobro je, če veste...

pa je, da je letos obiskoval v vasi Kumanovo drugi razred osnovne šole — en sam učenec, ki je bil rojen 1936. leta. Učitelj je bil s svojim »drugim razredom« prav zadovoljen, ker je bil edini učenec »prav dober dijak«.

• Ledeni rezervoar za bencin. Pred več leti so na neki polarni postaji napravili zanimiv poskus; napolnili so podzemeljski, v večni led izdolben rezervoar z 10 tonami bencina, poleg njega pa so zgradili kovinsko cisterno enake obsežnosti. Po 4 letih so ugotovili, da se je bencin v »podzemeljskem hladilniku« odlično ohranil, medtem ko je kovinska obloga cisterne močno pokvarila in umazala gorivo. Avtor prvega »podzemeljskega hladilnika« za bencin je sovjetski kandidat kemične znanosti R. Sarkisjan.

• V Egiptu namakajo 2.500.000 hektarov obdelovalne površine. Voda se širi po mreži kanalov, ki je dolg 26.000 km. Namakanje in toplotno podnebje omogočata v Nilski dolini celo trojno letno žetev.

• Velikanski dinozaver (plazivec). Pred devetimi leti so v jugozahodni Kini izkopali okostnjak velikanskega dinozavra, ki spada v neko, doslej nepoznano vrsto plazivcev. Okostnjak, ki je dolg

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

»Treba je ukiniti bloke in prenehati z vojaškimi in ekonomskimi zvezami, ki temeljijo na sistemu blokov velikih sil.« so besede indijskega predsednika, ki uspešno nadaljuje veliko delo Nehruja in njegovega programa socializma, neblokvske politike in miroljubnega sožitja. Poleg prizadevanja za ohranitev miru na svetu se njegovo delo odraža tudi doma: znal je rešiti že številna družbena nasprotja v Indiji. — Kdo je to?

Tudi ta afriški voditelj se zaveda nevarnosti gnilega zoba človeštva — kolonializma in si zadnje čase posebno močno prizadeva za miroljubno rešitev vietnamske krize. Rodil se je leta 1909 v neki osamljeni vasi na Zlati obali, ki je takrat bila britanska kolonija. Bil je predsednik prve črnske vlade Zlate obale in to ostal tudi potem, ko je postala neodvisna in si nadela ime Gana. — Kdo je to?

Leta 1930, pri svojih 32 letih, je postal etiopski cesar. Med italijansko okupacijo je Etiopija zaradi osvobodilnega boja domačinov in energičnih diplomatskih nastopov svojega voditelja pridobila simpatije vseh svobodoljubnih narodov sveta. — Med drugim so znane njegove besede: »Pomembna pot k ohranitvi miru na svetu je zmanjšanje vpliva sile in diktata, ki ju velike države vsiljujejo manjšim, šibkejšim.« Njegovo ime nemara poznate?

»Mir je skupnost blaginje vsega človeštva.« To misel je izrekel predsednik ZAR. Rodil se je pred 47 leti v Ben Meru v severnem Egiptu. Kot aktivni častnik se je organizirano boril proti tuji nadvladi in fevdalizmu. Bil je vodja državnega udara, ki se je končal s pobegom kralja Faruka in ustanovitvijo republike Egipt. — Kdo je ta ugledni borec za mir in kdaj je postal predsednik ZAR?

NIZOZEMSKA

Abraham HASPELS
Teracer in cestar v Amsterdamu, Rojen leta 1893 v Hoofdorpu. Bil je član KP Nizozemske od leta 1930. Po nemški zasedbi se je vključil v ilegalno delo na področju amsterdamskega okraja. Gestapovci so ga zaprli julija 1941, ker je sodeloval pri organiziranju splošne stavke v februarju istega leta. Njega in še trinajst tovaršev so usmrtili 19.

Kriegswehrmachtgefängnis Utrecht, 19. novembra 1942
Predraga žena in otroci!
Hudo je to, kar ti moram pisati. Verjetno si že čula, sicer pa ti bom povedal zdaj: Danes popoldne

ob treh bomo usmrtili.
Draga žena, verjemi mi, da odhajam svoji usodi nasproti zelo mirno. Objubi mi, Fem, da boš tudi ti močna, saj veš, da je naša borba trda in polna težav. Zato moraš prenesti udarec odločno. Vendar, draga žena, in otroci, vem, da to zmorete in hočete; zato sem la tako miren. Ko razmišljam o najinem zakonskem življenju, Fem, lahko trdim, da je bilo v redu in prav srečno. Vse težkoče sva vedno prebrodila skupaj in zato moras ostati močna tudi, ko boš sama. Toda nisi sama, Fem, oporo imaš v najljubših treh pridnih otrokih, ki ti bodo vselej ob strani. Potem pa pripada veliki družini, za katero sem prepričan, da te ne bo zapustila; veliki družini mnogih tovaršev, Fem, lahko rečem vsemu delavskemu razredu. Tega ne smeš nikdar pozabiti.

Sinoči smo bili že čisto prepričani, da je prišel konec. Oddati smo morali vse svoje stvari, a kljub temu sem mirno prebil svojo zadnjo noč. Fem, veseli si mi verjela in verjemi mi tudi zdaj: Zelo sem miren in brez strahu zapuščam življenje.

Klaas, Greetje in Femmie, dragi otroci, tudi vi morate biti močni! Bodite v oporo svoji mami. O tem sem prepričan, ker veste, kako rad sem jo imel jaz. Zato jo imajte še naprej radi tudi vi.
Sprejel sem tudi duhovno tolažbo, pa ne da bi je bil potreben, marveč zato, ker mi je duhovnik obljubil, da vam bo šel povedat, kako miren sem. Štirinajst nas je, ki bomo popoldne usmrtili. Vsi smo zelo mirni. Z nami je tudi Gor, ki vas najprištejeje pozdravlja. Duhovnik je potem molil za nas, kar pa ni imelo zame nobenega pomena. Dejal sem mu, da je bila naša borba poštena in da sem stoisločno prepričan, da se bo to, za kar bomo padli, prav gotovo uresničilo; s tem prepričanjem bom umrl. Dragi žena, pozdravi vse sorodnike, ki jih ne morem imenovati posamično; želim jim vso srečo. Tudi pri-

jatelje in znance ter vse kolege mi pozdravi: Vsem prijateljem stiskam roko.

Zdaj, draga moja, se pismo končuje. Se en poljub tudi nam, ljubi otroci. Ne jokajte za menoj! Čas beži in z njim gre naprej tudi vaše življenje. Imajte se dobro! Poljub vsem! Bodite še naprej močni, moji dragi! Pozdravlja vas mož, oče in tovariš.

Willem Robert DAUMA
Bil je občinski uslužbenec v Amsterdamu. Rodil se je leta 1918. Postal je član socialistične mladinske organizacije. Sodeloval je pri ilegalnem listu »Het Parool« in pri zbiranju orožja. Aretirali so ga v

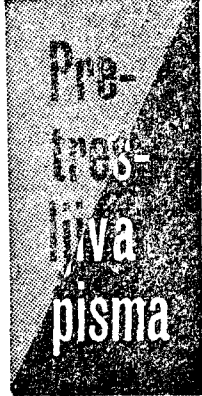
Utrecht, kjer so nam sporočili, da bomo ob dveh ustrelenih. S ponosom vam lahko zatrdim, da smo ob strašni novici ostali vsi mirni in brez strahu. Ura je že skoraj dvanajst. Samo še nekaj ur in vsega bo konec. Potem bom zares zvedel, če je za sedanjim še kako boljše življenje. Sicer pa to ni kdo ve kako važno. Mnogo huje je zate, mama, zate očka, za mojo sestrico Rie in brata Dirka. Toda spomnite se me v edino in se potolažite z zavestjo, da smo umrli vredni svojih idealov: mirno in brez strahu. Vsakdo mora umreti, torej tudi jaz. Čemu neki bi moral tarnati? Ne obklopite me, marveč se me spominjajte. Z menoj so ljudje, ki imajo doma žene in otroke. Mar ni dosti huje zanje? Vendar niso sklonili glav. Henk Roos, ki mi je bil vedno dober prijatelj, vam bo lahko precej povedal o meni. Tudi Arie van Soet in Karelje Witmond, naš Benjaminček. In potem še zve-

sti Nico Snyders, s katerim sva se tolažila in si ylvjala poguma drug drugemu. Ne pozabne ure sva preživela skupaj v bolečinah in žalosti, razmišljala sva o mnogem, pa tudi o veselih zadevah. Ali ni bilo moje življenje tudi lepo? Da, bilo je. Pri svojih štirindvajsetih letih lahko rečem: Zaman nisem živel in tudi jaz sem vsak dan nekaj storil po svoji vesti, da bi svet postal lepši. Prispeval sem svoj delež k formiranju nekaterih mladincev. Bolje je živeti samo štirindvajset let z zavestjo, da si stori nekaj koristnega kot pa osemdeset v dolgočasju in brezdelju.

Dragi dedek in babica, zvesta mi mama in očka, trde so moje besede, vendar naj vam bodo v tolažbo.

Zbogom, mam, očka, Rie, Piet, Jan, Greet in vsi drugi, pogum in ne jokajte!

Zbogom — za vselej!
Vaš Robbe!

Amsterdamu septembra 1941. Obsojen je bil na prvem procesu proti skupini »Het Parool« v Utrechtu od 12. do 19. decembra 1942. Ustrelili so ga na letališču Soesterberg 5. februarja 1943 in z njim še trinajst tovaršev.

Utrecht, 5. februarja 1943.
Dragi starši, Rie in Dirk, Piet in Jan, Greet in ostali prijatelji!
To je moje poslednje pismo. Davi so nas prepeljali iz Vuughta v

Bili smo prijetno presenečeni

Krajevna organizacija ZB NOV v Smarjeti pri Novem mestu je za 22. julij, dan vstaje slovenskega naroda, priredila izlet v partizanske kraje na Primorsko. S prispevkami posameznikov in lastnimi sredstvi je preiskrbela avtobus. Izleta se je skupno z družinskimi člani udeležilo 48 članov.

Izletniki so si ogledali Skočjanske jame, Koper, Izolo, Lipico, Sežano, obojnini blok in drugo. Najbolj so bili zadovoljni z lepim sprejemom v Sežani, kjer so jih čakali pionirji, spre-

jela pa jih je predsednica krajevne organizacije ZB. Pionirka je spregovorila nekaj lepih besed o prihodu gostov, izročila predsedniku iz Smarjete šopek kraških rož in žazelela, da bi se dobro počutili v tem kraju. Gostje kaj takega nismo pričakovali, zato smo bili še bolj presenečeni in ginjeni. Zato se prirediteljem, ki so nas tako lepo sprejeli, priščno zahvaljujemo. Zahvaljujemo se tudi za trud, ko so nas vodili po okolici in nam jo razkazali. Ta izlet nam bo ostal dolgo v spominu.

Diktatorjevo zrcalo

V Italiji je izšla knjiga »Ritratto di un ventennio« («Zrcalo dveh desetletij»), kjer so zbrani zanimivi dokumenti: ukazi oziroma navodila ministrstva za propagando direktorjem raznih časopisov, kaj morajo in česa ne smejo objavljati. Direktive so kratke in jedrnatne. Na primer:

- V poročilih o Mussolinijevih govorih poudarjati, da so veliki in zgodovinski.
 - Poudarjati, da mu je po govorih ljudstvo vzklikalo in da se je moral desetakkrat pokazati na balkonu.
 - V poročilu o Mussolinijevem obisku na Siciliji ne omenjati, da je plesal.
 - Ne objavljati fotografij, na katerih se ljudje rokujejo, čeprav gre za visoke osebnosti. Pozdrav mora biti samo fašistični, z dvignjeno desnico.
 - Duce ne želi, da se piše o njegovem rojstnem dnevu in njegovih letih.
 - Posebej poudarjati, da se je povprečna višina Italijanov povečala, kar je rezultat rase politike...
- Tem dokumentom bi lahko rekli diktatorjevo zrcalo, saj zgovorno pričajo o nadutosti človeka, ki je stal na čelu črnih srajc!

22 metrov, visok pa tri metre in pol, je zdaj v nekem pekniškem muzeju.

• Samo neprozorne kovine imajo kovinski sijaj. Najmočnejši sijaj imajo naravne kovine: srebro, platina, zlato, nato sulfidi, npr. plir in arsenopirit itd. Najslabši sijaj imajo oksidi. Sijaj je odvisen neposredno od količine absorbirane in odbite svetlobe, ki zajame rudniško površino. Rudnine bele barve imajo večji sijaj ko barvane rudnine, ker absorbirajo večjo količino svetlobe. Največji sijaj oziroma količino odbite svetlobe ima srebro, nato baker, zlato, platina itd.

• Grafit je izredno mehka rudnina. Zaradi tega se izdelujejo svinčniki iz mešanice grafita in gline. Glina poveča trdoto svinčnika. Kolikor več gline je v svinčniku, toliko bledjši so sledovi, ki jih svinčniki vtisne. Svinčniki iz čistega grafita se uporabljajo v umetniški grafiki.

Odgovori na »Zanje in spomin«:

1. Lal Bahadur Sastri
2. dr. Kwame Nkrumah
3. Haile Selassie
4. Gamal Abdel Naser — julija 1952

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga predsedstvo Zveze združenih borec NOV Slovenije — Zavod »Borec« Lj., Beethovnova 10/1 — Tisk in kliseji CZP »Ljudska pravica«, Ljubljana — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina znaša 1200 dinarjev — Posamezna številka stane 30 dinarjev — Naročnino pošiljate na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj., p. predal 536-XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 600-11/608-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik »TV 15« 21-901, tajništvo in novinarji »TV 15« 22-313, uprava »TV 15« 22-607 — Rokopisov ne vračamo

Življenje Martina Marna ni življenje junaka. Martin Marn ni premožen gruntar niti predsednik zadruga. Nima medalje iz te vojne in tudi ne iz prejšnje. Martin Marn je namreč že star. Ima ženo Malko, otroka Matjaža in Marjetko in trinpetdeset arov orne zemlje. Sepa na levo nogo, ker mu je na cesti proti Zagradcu strel razreščil koleno. Njegova domačija čepi strmo nad Krko in Martin Marn nima denarja, da bi popravil streho. Malka skrbi za gospodinjstvo, plačuje davke in se jezi, ker so v hlevu našli petdeset litrov neprijavljene šarnice. Očetu Marnu ne gre v glavo, da mora za lastno vino plačati davek, zato ga plačuje Malka. Matjaž je v četrtem razredu in je padel. Ni imel knjige za zemljepis, ampak oče je nanj ponosen, ker si je sam napravil smučič in celo okovje. Oče Marn je nekoč za vsak predmet dobil krajcar in ne ve, če današnja šola kaj velja. Življenje pa je trdo in oče Marn hodi poleti kositi na Kočevsko, da lahko na jesen pošlje otroka v šolo.

Življenje slovenskega kmetu ni vedno elektrificirano, ne v sobi ne v srcu, in tudi Martin Marn nosi kamen svojege vprašanja.

Stari oče Marn je umrl in starejši sin Marn je vzel hišo in polje in živino. Martin Marn je bil na soški fronti in ni vedel ničesar. Tepel se je za cesarja, pa sta bila oba tepena, in Martin Marn je za nameček dobil še tifus.

Novo imenovano domovino sta dočakala v bolnišnici v Ljubljani, in ko se je iznebil tovariša, je še dva meseca strážil kasarno vojvode Mišiča in kralja Petra, in šel domov na reko Krko. V hiši je našel novega hlapca in novo ženo. Oba sta bila last njegovega brata in sta ga vrgla čez prag.

Ni vsak slovenski kmet pravdač in tudi Martin Marn je odnesel svojo pravdo v srcu.

Minilo je dvajset let. Martin Marn je žagal v Suhji Krajini, kosil na Ko-

čevskem in garal na Dolenjskem. Ni imel časa, da bi mislil na osvobodeno domovino, in pozabil je, da je bil nekoč v Ljubljani. Po dvajsetih letih si je kupil hišo in polje in kravo. Oženil se je in začel delati znova. Pridelal je majhen vinograd. Takrat mu je bilo enainštirideset let.

Prišla je velika vojna in celo bratje so se med seboj klali. Tuji vojaki so Martinu Marnu pobrali kravo in telico in mu razbili vrata. Pa to ga ni tako bolelo. Bolelo ga je, da so se med seboj klali bratje. Kajti Martin Marn je no-

V LJUBLJANO

sil v srcu svojo storo pravdo. Bolelo ga je, da mu je advokat iz Ljubljane vzel omaro, ki jo je imel po materi. Omara je bila edina reč, ki jo je podedoval, ampak starejši brat je bil dobro zapisan pri drugih bratih. Martin Marn ni bil pravdač in ne bi šel v Ljubljano zato, da bi se pravdal. Še posebno ne, ker so bili v Ljubljani tuji vojaki, in ker nekateri bratje niso bili več bratje.

Ne pomeni vsakemu slovenskemu kmetu Ljubljana sodnijo in nebotičnik. Vojna je tekla, tuje vojske so zamenjali drugi tuji vojaki, da je kar smrdelo po tujem. Malka je čisto osivela, ker so čez njihovo domačijo z Mačkovca letele mine. Letele so čez Krko in bile namenjene tistim bratom, ki jim je Martin Marn ponoči dal svoje kunce, da so imeli kaj jesti. Ni jim dal po nagovoru ali pa premisleku. V njegovem srcu je bila pravda in čutil je pravdo in spomnil se je Ljubljane, kjer sta že nekoč s tifusom dočakala osvoboditev. Pa ta ni bila tista prava, kajti moral je zanjo garati še dvajset let. In ko je dogaral, so mu vzeli še omaro in njegov brat se je spajdalil s tujimi vojaki. Čutil je, da bo lepo, ko v deželi

ne bo več tujih vojakov in da se utegne odpraviti v Ljubljano, da pozdravi vse brate in da se s kom pomeni o kaki veliki stvari.

Ni vsak slovenski kmet tako zelo konservativen in tudi Martin Marn bi rad kaj slišal o novih rečeh, ki bodo prišle po veliki vojni. To pot bo imel več časa in bratje mu bodo gotovo dali toplo besedo.

Minometalci so se umaknili z bregov Krke. Puške so popadale po tleh in Marnov brat je šel za tujimi vojaki.

V LJUBLJANO

Zimo je pregnala pomlad, ki je deželi prinesla svobodo. Ljudje so bili veseli in razigrani, bili so tudi žalostni in resni. Kajti tako hude vojne ne moreš z dlanjo pomesti z mize. In tudi bratje so se klali. In tudi bratje niso bili ljudje.

Lačni so jedli, veseli so pili in hodili na mitinge. Martin Marn tja ni hodil. Njegova sreča je bila globoka in resna, in bilo mu je petdeset let. In kadar je pil vino iz gostilne, ga je bolela glava. Njegovo srce je čutilo pravdo in čakal je veliko vest.

In novica je prišla. Bratje z vseh strani in tudi onstran Krke so prišli v Ljubljano in dali domovino osvoboditev. Martin Marn jo je čakal, odkar je pred sedemindvajsetimi leti v Ljubljani prebolel tifus in dostrážil kasarno vojvode Mišiča. Preden bi začel znova delati, je hotel v Ljubljano. Imel je več časa kakor takrat, in rad bi se pogovoril o velikih rečeh.

Slovenski kmet je dober in modro se je z njim kdaj pa kdaj pomeniti o kaki reči. Martin Marn je na to čakal vse življenje in gotovo mu bodo privoščili toplo besedo.

Malka je gospodinjala in sin Matjaž je bil še majhen. Marjetka je bila šele